

Näkökulmia Liperin koulupolitiikkaan Kouluverkon nykyinen tilanne ja tulevaisuus

Itä-Suomen yliopisto

Yhteiskuntatieteiden ja kauppätieteiden tiedekunta

Yhteiskuntapolitiikan pro gradu – tutkielma

Lasse Vepsäläinen 154061

Lokakuu 2011

Tiedekunta Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden	Laitos Yhteiskuntatieteiden laitos
Tekijä Lasse Eevert Vepsäläinen	
Työn nimi Näkökulmia Liperin koulupolitiikkaan. Kouluverkon nykyinen tilanne ja tulevaisuus	
Oppiaine Yhteiskuntapolitiikka	Työn laji Pro gradu
Aika Lokakuu 2011	Sivumäärä 61
Tiivistelmä - Abstract <p>Tutkielma käsittelee Liperin kunnan kouluverkkoa. Tutkielma jakautuu kolmeen eri osaan. Osat ovat omia osa-alueitaan mutta päällekkäisyyttä on kuitenkin jonkin verran. Ensimmäisenä osa-alue on kouluverkon nykyinen tila ja sen tulevaisuus. Toiseksi kouluverkon ympärillä käydyn julkisen keskustelun tulkinta ja kolmantena osa-alueena on kouluverkko alueellisena kysymyksenä. Kolmas osio käsittää koulun merkityksen taloudellisena sekä sosiaalipoliittisena tekijänä. Aihealue on yhteiskunnallisesti ajankohtainen, sillä yhteiskuntarakenteen muutos on johtanut haja-asutusalueiden väestön vähentymiseen ja siten kouluverkko on uudelleen arvioinnin kohteena kautta Suomen.</p> <p>Kunta on ihmisten yhteenliittymä joka tarjoaa palveluita jäsenilleen. Palvelut ovat joko vapaaehtoisia tai lakisääteisiä. Perusopetus on lakisääteinen velvoite jota kunnan on velvollinen järjestämään. Valtio osallistuu valtionavun kautta palveluiden kustannuksiin.</p> <p>Liiketaloudellinen ajattelu on otettu käyttöön kunnallisessa päätöksenteossa. Julkinen valinta on tehnyt tilaa New Public Management - ajattelulle. Tämä on tarkoittanut julkisten toimintojen tehokkaampaan toteutukseen. Samalla perusopetus on eri kulunkeineen myös tarkastelun alla. Tehostamalla kunnallista toimintaa voidaan tukea alueen kehitystä. Tämä taas voi Myrdalin spiraali - teorian perusteella ruokkia kehitystä. Kasvu ruokkii kasvua mutta spiraali voi olla toisen suuntainenkin. Huonot ennusteet ja kehityskäyrät voivat ruokkia lamaa ja kehitys pysähtyy.</p> <p>Olen kerännyt aineiston haastattelemalla kuntalaisia. Kuntalaiset ovat eri elämäntilanteessa olevia. Mukana on myös kuntapäättäjä. Aineiston analyysin olen suorittanut yksityisellä sekä yleisellä tasolla. Aineiston perusteella yleistysten tekeminen mahdollistuu yleisellä tasolla tehdyn analyysin avulla.</p> <p>Tutkimuksen perusteella nykyinen kouluverkko on toimiva yleisellä tasolla. Yksityisellä tasolla muutamia kouluja voitaisiin lopettaa. Kouluverkon tulevaisuus näyttää vastausten perusteella pessimistisemmältä. Nykyisen laajuisen kouluverkon jatkuvuuteen ei pääsääntöisesti uskota.</p> <p>Julkinen keskustelu ei ole herättänyt luottamusta päättäjiä ja virkamiehiä kohtaan. Tyytyväisiä ollaan siihen, että uutta tietoa on tullut ilmi käydyn keskustelun kautta. Toisaalta keskustelua on tulkittu kahtiajakautuneeksi ja todellisia vaihtoehtoja ei ole tarjottu. Populismi ja tulevat kunnallisvaalit näkyvät myös käydyssä keskustelussa.</p> <p>Alueellisesti koululla on merkitystä positiivisella tavalla. Koululla on merkitystä tonttien arvoon ja alueen imagolle. Lapsiperheet näkevät etenkin koulun merkityksen tärkeänä jopa asuinpaikan valintaan. Koulu ei yksinään vaikuta alueen vetovoimaan mutta sen roolia ei voi väheksyä. Kyläkoulun uskotaan olevan koululaisille hyvä vaihtoehto pienempine luokkakokoineen ja viihtyvemmän ympäristönsä takia.</p>	

Asiasanat	
Liperi, koulu, Ylämylly, perusopetus, kouluverkko	
Säilytyspaikka	Itä-Suomen yliopiston kirjasto
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	2
2. KUNTAKENTTÄ JA KUNTA PALVELUJEN TUOTTAJANA	4
2.2 Perusopetus ja oppivelvollisuus Suomessa	7
2.3 Julkinen valinta ja New Public Management.....	8
2.4 Myrdalin spiraali	10
2.5 Pohjois-Karjalan kunnat ja väestöennuste	11
3. KOULUTUSPOLITIikka JA KOULUPALVELUT	13
3.1 Koulutuspolitiikan sykliteoria.....	13
3.2 Koulutuspolitiikan toteutus	14
3.3 Perusopetuksen muutos Pohjois-Karjalassa viimeisen vuosikymmenen aikana	16
4. KUNNAN KOULUPALVELUJA TUTKIMASSA – METODISET VALINNAT.....	18
4.1 Kvalitatiivinen tutkimus.....	18
4.2. Haastattelututkimuksen toteuttaminen	21
4.3 Fenomenologian ja fenomenografian soveltaminen analyysissä.....	24
4.4 Empiristinen diskurssianalyysi	26
5. LIPERIN KOULUVERKON ANALYYSI	27
5.1 Liperin kouluverkon tila talvella 2009-2010	27
5.2 Kouluverkosta käyty julkinen keskustelu	30
5.3 Kouluverkko taloudellisena tekijänä.....	34
5.4 Kyläkoulu oppimisympäristönä	42
5.5. Kouluverkon tulevaisuus.....	44
6. YHTEENVETO	50
Lähdeluettelo.....	58

1. JOHDANTO

Tutkielma käsittelee Liperin kunnan kouluverkkoa, sen nykyistä tilaa sekä tulevaisuutta. Tutkimuksen aihepiiri on ajankohtainen koska Liperissä on meneillään kouluverkon uudelleen arviointi joka on herättänyt kansalaispiireissä keskustelua. Keskustelua on käyty pääasiassa kouluverkon tulevaisuudesta ja siitä mitkä kylät saavat pitää koulunsa jatkossakin. Olen tutkimuksessa pyrkinyt selvittämään mitä mieltä kuntalaiset ovat olleet käydystä julkisesta keskustelusta. Kuinka he ovat sen kokeneet ja mitä se on heille merkinnyt. Tutkimus käsittelee lisäksi kouluverkon pienempien koulujen merkitystä omalle alueelleen niin taloudellisena tekijänä kuin laajemminkin mielikuvien asteella.

Tutkimuksen aihe on yhteiskunnallisesti todella ajankohtainen moneltakin kantilta katsottuna. Valtakunnallisesti kouluverkko on esillä monissa maakuntien kunnassa kautta Suomen. Yhteiskunnallinen rakennemuutos on johtanut siihen, että maaseutukunnat ovat kokeneet poismuuttoa ja siten oppivelvollisten määrä on vähentynyt. Maakuntakeskuksissa kuten Pohjois-Karjalassa Joensuussa väestö on kasvanut mutta reuna-alueet kamppailevat väestömäärien kanssa. Väestönmuutos sekä taloudelliset resurssit sanelevat suuntaviivat kouluverkonkin suhteen mutta kunnissa ei ole nurisematta hyväksytty suunniteltuja muutoksia. Tästä syystä medialla on riittänyt uutisoitavaa asian ympärillä valtakunnallisestikin.

Perusopetus on vain yksi osa-alue suuressa kuntapoliittisessa päätöksenteossa mutta se on sitäkin näkyvämpi osa. Varsinkin silloin kun siitä ollaan leikkaamassa. Kouluverkkopäätöksillä on vaikutusta niin koululaisiin kuin heidän perheisiinkin. Omalla koululla on merkitystä laajemminkin kylään ja kyläläisiin ja esimerkiksi koulurakennus tarjoaa kyläläisille mahdollisuuden vapaa-ajan harrastuksiin. Koulun tunnepitoisuuttakaan ei pidä jättää huomioimatta. Moni palvelu on jo kyliltä loppunut ja siten koulun menetys voi olla monen mielestä se viimeinen naula arkkuun. Kouluverkko onkin monien eri tekijöiden summa.

Taloudellisena kysymyksenä kouluverkko on olennainen tekijä kunnissa. Tutkimuksen yksi osa-alue on liiketaloudellistuminen kuntapolitiikassa. Kehitys on johtanut siihen, että liikemaailmasta tutut johtamismallit on tuotu kuntienkin toimintaan. Tällöin suoraviivainen talousajattelu voi asettaa kuntien eri toiminnoille uusia haasteita. Talousajatteluun kytkeytyy myös valtion

lakisääteiset tehtävät kunnille jotka on toteutettava kaikesta huolimatta vaikka samalla taloudellisten resurssien määrä ei lisäännä.

Tutkimuksen ote on laadullinen. Aihetta on lähestytty kuntalaisen perspektiivistä haastattelujen kautta. Tutkimuksen aineisto on kerätty kuntalaisilta kevään ja alkukesän aikana vuonna 2010. Valitsin haastateltavat heidän elämäntilanteensa perusteella. Etsin eri elämäntilanteissa olevia henkilöitä joiden näkökulma aiheeseen on vaihteleva. Haastatellut koostuvat sekä perheettömistä että perheellisistä kuntalaisista. Mukana on kuntapäättäjä sekä työssäkäyviä kuntalaisia. Haastattelujen avulla olen pyrkinyt löytämään ihmisten näkökulman asettamiini kysymyksiin. Millainen kouluverkko Liperiin tulevaisuudessa muodostuu ja miksi. Miten heidän mielestään päätöksiä perustellaan ja tuleeko heidät huomioitua niissä.

Tutkimuksen perusteella koulutusta arvostetaan ja etenkin lähiopetusta. Nykyinen kouluverkko koetaan tärkeäksi säilyttää sillä näin taataan opetuksen laatu. Taloudellista ajattelua koulupäätöksissä tunnutaan ihmisten mielestä ajateltavan liikaa ja tällöin inhimillinen ote uhkaa jäädä vähemmälle. Talousajattelu on kunnissa omaksuttu päätöksenteon ohjenuoraksi ja tällöin kouluverkkoakin katsotaan taloudellisena tekijänä. Koululla koetaan olevan imagollista merkitystä alueelleen. Tulevaisuuteen suhtaudutaan kuitenkin varauksella koska nykyisenlaisen kouluverkon ei uskota säilyvän tulevaisuudessa. Käydystä keskustelusta ollaan tyytyväisiä. Asioiden julkisen selvittelyn uskotaan tuoneen esiin asioita, jotka muuten olisivat voineet jäädä pimentoon. Ulkopuolisille asioiden julkinen selvittely ei kuitenkaan ole välittänyt kaikkein parasta julkista kuvaa asioiden hoidosta.

2. KUNTAKENTTÄ JA KUNTA PALVELUJEN TUOTTAJANA

2.1 Kunta, kunnallispolitiikka ja strateginen suunnittelu

Kouluverkkoa ja perusopetusta koskevassa keskustelussa on huomioitava muutamia peruskäsitteitä. Kunta on ensimmäinen peruskäsite joka on tutkimuksen kannalta keskeisessä osassa. Suomi jakaantuu kuntiin ja kunnilla on lakiin perustuva itsehallinto. Kunnan hallinto muodostuu kunnanvaltuustosta, kunnanhallituksesta, kunnan- tai kaupunginjohtajasta ja eri lautakunnista. Valtuuston jäsenet ja varajäsenet (valtuutetut ja varavaltuutetut) valitaan kunnallisvaaleissa vaalivuotta seuraaviksi neljäksi kalenterivuodeksi (Kuntalaki 17.3.1995/365). Kuntalaisten vaaleilla valitsema valtuusto nimittää kunnanhallituksen. Valtuusto valitsee myös kunnalle kunnan- tai kaupunginjohtajan. Tampereella kaupunginjohtajan virka on korvattu pormestarin viralla. Pormestarin virka eroaa kaupunginjohtajan virasta muodollisesti siten, että uuden vuonna 2006 voimaan astuneen kuntalain mukaan kunnanjohtaja on virkasuhteessa kuntaan ja pormestari on kunnan luottamushenkilö (Kuntalaki 2. 24 § 29.6.2006/578).

Kunnanvaltuusto voi perustaa lautakuntia järjestämään toimintoja. Lautakunnat eivät ole kunnille lain mukaan pakollisia mutta käytännössä jokainen kunta muodostaa luottamushenkilöistä lautakuntia hoitamaan esimerkiksi sivistyspuolen asioita johon perusopetuskin usein kuuluu. Kunnallispolitiikalla voidaan viitata valtuuston ja lautakuntien työskentelyyn, viranhaltijoiden toimintaa ja yksittäisten kuntalaisten kuntaa koskeviin lausuntoihin (Lehto-Rantanen 1992, 41). Poliittista järjestelmää tarvitaan yhteiskunnallisen ennustettavuuden varmistamiseksi ja poliittinen järjestelmä ja sen toimivuus on elintärkeää yhteiskuntamme kannalta (Lauslahti 2003, 33).

Kunta on maantieteellisesti rajattu alue. Kunnan kannalta tarkoin määritelty alue on tärkeä, sillä sen pohjalta määrittyy, ketkä ovat kuntalaisia ja mitä aluetta kunnan tulee hallita ja hoitaa. Alue tuo kunnalle tuottomahdollisuuksia mutta myös kustannuksia (Lauslahti 2003, 41.). Kuntia ei ole kukaan suunnitelmallisesti keksinyt tai tietoisesti kehittänyt. Kunnat ovat muotoutuneet erilaisten pyrkimysten yhteisvaikutuksen tuloksena, kun ihmiset ovat halunneet ratkaista ongelmiaan. Toisin sanoen ilmaistuna kunnat ovat syntyneet spontaanien prosessien tuloksena kuten kieli, raha, omaisuus ja markkinat (Harisalo, Rajala ja Ståhlberg 1992, 10 - 11).

Palvelujen tuottaminen on kunnan tehtävä ja kuntalain perusteella niiden tulee tarjota asukkailleen tiettyjä palveluita. Kunnan toimialat jakaantuvat yleistoimialaan (itsehallintoon kuuluvat tehtävät:

esimerkiksi elinkeinotoiminnan yleisten edellytysten luominen) ja erityistoimialaan (lakisääteiset tehtävät: esimerkiksi monet sivistystoimen sosiaali- ja terveyshuollon palvelut). Erityistoimialaan kuuluvien ns. lakisääteisten tehtävien hoitamiseen valtio osallistuu taloudellisesti. (Wiberg 2005, 66). Osasta näistä palveluista säädetään kirjaimellisesti lailla, kun taas eräiden muiden palveluiden, kuten kulttuuripalveluiden tuottaminen on kunnan oman harkinnan ja päätösvallan varassa. Kunnalla on siten laissa sille säädetty tiukkarajaiset tehtävät ja sen lisäksi vapaaehtoisuuteen perustuvat tehtävät.

Kunta koostuu erilaisista perusyksiköistä ja toiminnoista, joita voidaan kutsua prosesseiksi. Perusyksiköitä ovat muun muassa ihmiset, yritykset ja kiinteistöt rakennuksineen. Näillä yksiköillä on erilaisia ominaisuuksia ja yhteyksiä toisiinsa. (Karimaa 2001, 44). Edellä mainitut perusyksiköt antavat myös oikeutuksen kunnan olemassaololle. Ihmiset ja juridiset yhteisöt ja demokraattisen järjestelmän puitteissa kuntalaiset voivat halutessaan lopettaa kunnan olemassa olon (Lauslahti 2003, 34). Kunta ja kuntalainen kohtaavat prosessien kautta. Lauslahden mukaan kuntalaisen rooli on näiden prosessien rahoittaminen. Kuntalaisuus on termi jolla tarkoitetaan yksittäistä ihmistä tai juridista toimijaa. Yhteinen nimittäjä on kuitenkin se, että molemmat osallistuvat kunnan prosesseihin. Kuntalaisuus syntyy asukkaan syntyessä tai muuttaessa kuntaan ja lakkaa kuolemaan tai kunnasta pois muuttoon. Yritysten osalta kuntalaisuus alkaa sen perustamisesta. (Lauslahti 2003, 115).

Suomen kuntakenttä on hyvin laaja ja kaikin puolin moninainen. Kuntaliiton mukaan vuoden 2010 alussa Suomessa on 342 kuntaa, joista Manner-Suomessa sijaitsee 326 ja Ahvenanmaalla 16. Kaksikielisiä kuntia on 31 ja ruotsinkielisiä kunnista on 19 (Suomen kuntaliitto). Kuntien väliset eroavaisuudet niin väestön määrältään kuin olosuhteiltaan ovat Suomen kuntakentässä suuret. Väestörekisterikeskuksen tietojen mukaan Suomen asukasluvultaan suurimmassa kunnassa Helsingissä asui vuoden 2009 lopulla reilut 583 000 ihmistä, kun vastaavasti asukasluvultaan Suomen pienimmässä Sottungan kunnassa oli vain 122 asukasta (Väestörekisterikeskus). Tämä osoittaa sen, että kaikkien kuntien vertaileminen samoin mittarein ja kriteerein ei välttämättä ole hyödyllistä eikä tarkoituksenmukaistakaan. Kuntien kokoeroista johtuen niiden haasteet ja toimintakentät ovat hyvin erilaisia. Osittain tästä johtuen valtio on antanut kunnille varsin vapaat toimintakeinot lakisääteisten tehtävien hoitamiseen.

Valtiovalta pyrkii valtionosuuksien avulla tasoittamaan kuntien välisiä eroja tasaamalla yhteisöverontuottoja alueille, joiden taloudelliset näkymät ovat heikoimmat. Siitäkin huolimatta

kuntien väliset erot eivät vaikuta kaventuneen, vaan toiset menestyvät ja toiset jatkavat entiseen malliin tai muutosta kasvu-uralle ei saada syntymään. Valtion toimiin kuuluu myös kuntien tukeminen yhteistyöhön esimerkiksi sosiaali- ja terveystalouden saralla. Lisäksi erilaisten tukien ja kannustimien muodossa kuntia kannustetaan kuntaliitoksiin jolloin pienet ja taloudellisesti tiukoilla olevat kunnat häviävät kuntakartalta.

Viime vuosien aikana kuntien lukumäärä on vähentynyt tasaisesti. Syynä tähän ovat olleet kuntaliitokset, joita on tehty ympäri Suomea. Usein kyseessä on liitos, jossa yksi tai useampi pieni kunta on liittynyt isompaan kuntaan, mistä myös Pohjois-Karjalassa Enon ja Pyhäselän liitoksessa Joensuuhun oli kysymys. Yhteistä näille kuntaliitoksilla on ollut se, että niiden kautta on pyritty toisaalta suurempiin kokonaisuuksiin. Julkisuudessa liitoksia on perusteltu palvelutason turvaamisella ja kustannustehokkuudella. Asiaa on perusteltu lisäksi alueen vetovoimatekijöiden kautta. Suuruuden mielikuvan toivotaan lisäävän uusien asukkaiden ja yritysten halua muuttaa alueelle ja siten liike-elämän investointien lisääntymiseen.

Kunta ei ole itsetarkoitus vaan se saa aina oikeutuksensa viimekädessä sen asukkailta, jäseniltään. Kuntaliitokset ovat ajankohtainen asia monella paikkakunnalla. Kuntakentän muutokset eivät ole ainutkertainen ilmiö vaan kuntakenttä on ollut käytännössä läpi historiansa jatkuvassa muutoksessa. Etenkin talvi – ja jatkosota vaikuttivat merkittävästi silloiseen kuntakenttään. Kuntien yhdistymistä on 1970-luvulta lähtien pyritty kannustamaan määräaikaaisesti voimassa olleilla yhdistymisavustuslaeilla. On korvattu poikkeuksellisia kustannuksia tai tulojen vähennyksiä, joita yhdistyminen voi aiheuttaa. Lisäksi on annettu myös tietyn tyyppisiä kuntajano muutoksia ja muutostilanteita koskevia erityislakeja (Haveri, Laamanen, Majoinen 2003, 29). Suomalaisen kuntakentän erikoisuuksiin kuului vielä jokin aika sitten sisäkkäin olleet ”reikäleipäkunnat” ja kahden kunnan kunnanvirastotkin saattoivat sijaita samassa kunnassa (Kauppinen 2005, 45).

Kuntaliitoksille etsitään usein korvaavia vaihtoehtoja ja tämän seurauksena kunnat ovat ryhtyneet yhteistyöhön eri osa-alueilla. Käsittelemäni Liperin kunnalla on Outokummun kaupungin kanssa yhteistoimintasopimus sosiaali- ja terveystalouden tuottamisesta ja sopimus on osa kunnallista palvelustrategiaa. Vastaavanlaisia kunnallisia yhteistyöprojekteja on ympäri Suomea ja osaltaan kuvastaa ratkaisua kuntaliitokselle. Yhteistyön kautta saatavan hyödyn avulla kunta voi jatkaa itsenäisenä.

Menestyäkseen kunnan täytyy luoda visio tulevaisuudestaan. Yhtä tärkeä kuin kuva tulevasta kehityksestä on myös keinovalikoiman valinta, joiden avulla tavoitteisiin päästään. Strategia voi olla yksinkertainen, mutta siihen päätyminen voi sisältää kirjallisia selvittelyjä ja tutkimusta sekä tietojen ja kokemusten prosessointia johtoryhmissä ja kehittämiskokouksissa (Santalainen ja Huttunen 1995, 105). Strategian valintaan vaikuttavat sekä päätöksentekijöiden poliittinen aatetausta että kunnan kannalta todennäköisimmin parhaat vaihtoehdot, joilla kunnan menestys taataan. Onnistuakseen strategian tulee täyttää muutamia tunnusmerkkejä, kuten se, että strategia on yksiselitteinen, tulevaisuuteen suuntautunut ja perustuu arvoihin ja kulttuurijuuriin. (Lauslahti 2003, 230 - 231.).

2.2 Perusopetus ja oppivelvollisuus Suomessa

Suomen laki velvoittaa kunnan järjestämään perusopetusta. Samalla laki velvoittaa myös sen kohteen, lapset, käymään koulua. Laissa on säädetty myös niistä rajoista, joiden sisällä perusopetusta on annettava. Oikeus maksuttomaan perusopetukseen on tehty subjektiiviseksi oikeudeksi jo perustuslain 16.1 §:llä. Tämä merkitsee sitä, että perusopetusta on voitava saada ilman opiskelijalle aiheutuvia kustannuksia (Heuru 2002, 158.). Tämä juontaa juurensa siitä, että peruskoululainsäädäntöä valmisteltaessa 1960-luvulla katsottiin, että koulutusta koskevien yleisten tavoitteiden sekä kansalaisten yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen opetuksen saamisen varmistamiseksi järjestämisvastuun tulee olla julkisella vallalla (Oksanen 2002, 73.).

Laki perusopetuksesta menee seuraavasti perusopetuslain 2. luvun 4 § mukaan, jossa määrätään kunnan osalta perusopetuksesta:

Kunta on velvollinen järjestämään sen alueella asuville oppivelvollisuusikäisille perusopetusta sekä oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna esiopetusta (23.12.1999/1288).

Perusopetuslain 7 luvun 25§ pykälässä säädetään oppivelvollisuudesta seuraavasti:

Suomessa vakinaisesti asuvat lapset ovat oppivelvollisia. Oppivelvollisuus alkaa sinä vuonna, jona lapsi täyttää seitsemän vuotta. Oppivelvollisuus päättyy, kun perusopetuksen oppimäärä on suoritettu tai kun oppivelvollisuuden alkamisesta on kulunut 10 vuotta.

Jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ilmeisesti ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, alkaa oppivelvollisuus vuotta 1 momentissa säädettyä aikaisemmin ja kestää 11 vuotta.

Perusopetus on velvoite, jota kunta ei voi jättää tarjoamatta. Esimerkiksi yksityisten peruskoulujen syntymistä kontrolloidaan valtiollisten toimilupajärjestelmän avulla (Valkama 2008, 163). Kuntien kannalta on kuitenkin merkitystä tavalla, jolla palvelu tuotetaan. Laissa ei sanota esimerkiksi pitääkö kunnassa olla tietty määrä kouluja tai mikä oppilaan koulumatka saa olla pisimmillään.

Valtio on jättänyt kuntalaissa kunnille varsin suuret vapaudet palveluiden tuottamisen keinoihin. Syy tällaiseen on siinä, että suomalainen laaja kuntaverkko on täynnä kuntia, joiden koko ja asukasmäärä asettavat kunnille erilaiset haasteet. Toimintatavat, jotka toimivat suuressa ja tiheästi asutussa kunnassa, eivät toimi pienissä ja harvaan asutetuissa kunnissa. Tällöin ei ole järkevää toimia samoin tavoin joka paikassa vaan paikallisten päättäjien ja virkamiesten toimintatavat antavat parhaimman lopputuloksen palveluntarjonnan osalta.

2.3 Julkinen valinta ja New Public Management

Julkisen valinnan teoria on tärkeä teoreettinen tausta erilaisille julkisen ja kunnallisen sektorin uudistuksille (Valkama, Siitonen ja Martikainen 2002, 239.). Julkinen valinta on yksinkertaistettuna taloustieteiden soveltamista politiikkatieteisiin. Julkisen valinnan keskeinen viesti on, että jos julkisilla organisaatioilla on palveluiden tuotannossa monopoli, niin tämä johtaa ylitarjontaan ja tehottomuuteen (Hyyryläinen 2004, 66). Julkisen valinnan oletusten mukaan julkisten palvelujen tuotantoa voidaan parantaa lisäämällä palvelujen tuottajien välistä kilpailua, palveluja yksityistämällä sekä kehittämällä tulospalkkiojärjestelmiä. (Lähdesmäki 2003, 43 - 45).

Suomen asema viime sotien jälkeen on ollut julkishallinnon kehitysstrategioiden kannalta verraten selkeä. Maassa vallitsi suhteellisen suuri yksimielisyys uudistaa julkista hallintoa painottamalla kansalaisten hyvinvointia edistäviä palveluita. (Temmes 1994, 34). Julkista hallintoa hallitsi stabiilien toimintatapojen kulttuuri vielä 1980-luvulle saakka. Se merkitsi esimerkiksi sitä, että talouspoliittiset päätökset oli rajattu hyvinkin tarkasti. Nyt katsotaan, että palveluntuotannon kannalta suljetut järjestelmät aiheuttavat usein kustannustehottomuutta ja uusien toimintatapojen hidasta omaksumista.

Pohjan suomalaisten kuntien toimintakulttuurin muutokselle loivat osaltaan maailmanpolitiikan muutokset ja muutokset maailmankaupan rakenteissa. Kansallinen toimintaympäristö muuttui merkittävästi 1990-luvun alkupuoliskolla. Suomesta tuli Euroopan unionin jäsen vuonna 1995 ja se merkitsi muutoksia lainsäädännössä, jotka muuttivat yhteiskunnan toimintatapoja. Esimerkiksi kilpailulainsäädännön muutoksista johtuen kuntien toimintakenttään tuli suuri muutos, joka avasi ovia kilpailuttamiselle. Lainsäädännön harmonisointitoimet ja kaupan esteiden purkaminen ovat verkottaneet eurooppalaisia kansantalouksia keskenään. Eurooppalaisessa hengessä myös valtakunnallinen hyvinvointipalveluiden sääntely on viime vuosina liberalisoitunut. (Valkama 2008, 162 - 163). Muutokset ovat vaikuttaneet kuntien päättäjien ja virkamiesten toimintakenttään. Yhteiskunnan liikelaitostumisen myötä julkisen vallan on seurattava mukana, jotta se pysyisi muutoksen vauhdissa.

New Public Management on jatkoa julkiselle valinnalle. Se on julkisten toimintojen tehostamiseen pyrkivä oppi. Sen juuret löytyvät talouselämän puolelta ja varsinkin taylorismia voidaan pitää New Public Management – opin alkulähteenä. Taylorismihan on Taylorin 1920-luvulla luoma käsite taloudelliselle liikkeenjohtamiselle. Hyvinvointivaltion muutos ja tehokkuusajattelun lisääntymisen myötä tämä oppi tuli mukaan julkiseen hallintoon. Liiketalouden opit ovat kasvattaneet suosiotaan julkisen talouden hallinnassa ja New Public Management on ollut vastaus tehostamiskutsuun. New Public Management pyrkii löytämään vastauksia kysymyksiin, mikä on paras tapa organisoida ja johtaa. Sen mukaan johtamista koskevat periaatteet ovat yleistettävissä yksityiseltä sektorilta julkiselle (Lähdesmäki 2003, 53).

Liiketalouden teorioita on alettu soveltaa myös kunnallisessa päätöksenteossa ja toimintakulttuurissa. Liiketaloudellistumisen ajattelun myötä kuntien toimintatavat ovat muuttuneet taloudellisuutta tavoittelevaan suuntaan ja se on tarkoittanut julkisten toimintojen yhtiöittämistä. Muun muassa energiayhtiöiden kohdalla kehitys on ollut edellä mainitun kaltaista. Kaikkea eivät kunnatkaan voi kuitenkaan yhtiöittää. Sellaisia toimintoja ovat viranomaistoiminnot ja julkisen vallan käyttö (Valkama 1994, 226).

Kilpailuttaminen on yksi keino etsiä säästöjä kunnan palveluntuotannosta ja se on myös pakollista eräissä hankinnoissa, kuten esimerkiksi suurien rakennushankkeiden kohdalla (Valkama 2008, 163). Kunnan kannalta kilpailuttaminen on taloudellisin tapa saada aikaan säästöjä, mikäli se tehdään suunnitellusti ja kunnolla.

Kilpailutuksen järjestämisessä on keskeistä:

- * tieto tarpeesta mitä ostetaan
- * selkeä tarjouspyyntö riittävästi yksilöitynä
- * palvelun toimittajan kelpoisuusvaatimukset on määritetty
- * palvelun tason vaatimukset on määritetty
- * selkeät ja tasapuoliset valintakriteerit ja niiden pisteytys

(lähde: www.oamk.fi)

Kilpailuttaminen on kuitenkin pienillä paikkakunnilla tai aloilla, joilla ei ole monta toimijaa, ongelmallinen asia. Mikäli palveluntarjoajia on niukalti voi olla, että todellista kilpailua ei pääse syntymään ja tällöin kunnan hakema taloudellisuus ei toteudu parhaalla mahdollisella tavalla. Tämä on yleisesti suurempi ongelma pienemmillä paikkakunnilla. Suuremmissa keskuksissa palveluntarjoajia on usein enemmän jolloin myös tarjouskilpailu on kovempi.

Valkama mainitsee, että tutkimusten pohjalta on havaittavissa, että kilpailuttamisen kautta saadaan aikaan säästöjä. Samalla todetaan, että kysely- ja haastatteluaineiston kautta saatujen tulosten perusteella kilpailuttaminen ei näyttäisi vaikuttavan palveluiden laatuun. Valkama tosin muistuttaa, että kilpailuttamisen hyöty saadaan vain toimivien markkinoiden kautta ja se riippuu aina markkinatilanteesta (Valkama 2008, 165).

2.4 Myrdalin spiraali

Tarkasteltaessa kuntien jakautumista menestyjiin ja häviäjiin, ei voida olla sivuuttamatta Myrdalin spiraalia joka antaa teoreettisen kuvan siitä miksi suomalaisessa kuntaverkossa toiset kunnat menestyvät toisia paremmin. Myrdalin spiraali on Gunnar Myrdalin 1950-luvulla kehittämä teoria, jonka perusidea on, että menestyminen ruokkii menestymistä ja taantuminen taantumista (Myrdal 1957). Teoria on nykyisin varteenotettava ja ajankohtainen, koska yhteiskunnallinen muutos näkyy eri paikkakuntien välisten erojen jyrkkenemisenä. Tällä on vaikutusta myös perusopetuksen tarjoamiseen Suomen eri osissa.

Markku Kauppinen (2005, 19) on väitöskirjassaan tehnyt teoriasta kuntakehitykseen rinnastettavat esimerkin. Myrdalin spiraalia seuraten hyvä taloudellinen kehitys myös kunnassa ruokkii

positiivisia tapahtumia, houkuttelee uutta väestöä, aktivoi kuntayhteisön eri toimijoita ja vahvistaa edellytyksiä huolehtia asukkaiden palveluista ja niiden kehittämisestä. Tämän kehityssuunnan peilikuvan muodostaa alaspäin suuntautuva negatiivinen kierre, jossa heikko työllisyys kiihdyttää poismuuttoa, heikentää kunnan taloutta, paikkakunnan vetovoimaa ja kunnan edellytyksiä huolehtia asukkaidensa lainmukaisista peruspalveluista.

Esimerkiksi aluepoliittinen tarkastelu osoittaa, että alueet, joita vaivaavat väestökato ja työttömyys, ovat alttiita negatiiviselle kehitykselle. Alueiden vetovoima heikkenee ja muuttoliike tyrehtyy. Nuorten poismuutto alueelta lisääntyy opiskelu- ja työpaikkojen puuttumisen takia. Nuoren väestön väheneminen vaikuttaa suoraan myös nuorten aikuisten määrään ja se puolestaan asettaa uusia haasteita kouluille oppilasmäärien suhteen, kun nuorten ikäluokkien pienentyessä syntyvyys alueella laskee. Tällöin helposti väestökadosta tulee itseään ruokkiva kehityskulku.

2.5 Pohjois-Karjalan kunnat ja väestöennuste

Vuoden 2010 alussa Pohjois-Karjalan maakunnassa on 14 kuntaa. Asukasluvultaan suurin on Joensuu, joka on kasvattanut asukasmääräänsä erityisesti viimeaikaisilla kuntaliitoksilla Enon ja Pyhäselän kanssa vuoden 2009 alussa. Muut kunnat Joensuun lisäksi ovat Ilomantsi, Juuka, Kesälahti, Kitee, Kontiolahti, Lieksa, Liperi, Nurmes, Outokumpu, Polvijärvi, Rääkkylä, Tohmajärvi ja Valtimo. Maakunta on lisäksi jaettu vielä seutukuntiin, jotka ovat Joensuun seutukunta, Keski-Karjalan seutukunta ja Pielisen Karjalan seutukunta.

Vuoden 2008 lopulla Pohjois-Karjalan maakunnassa oli kuntaliiton tilastojen mukaan 166 129 asukasta. Tutkimuksen kannalta mielenkiintoinen ja tärkeä tieto on maakunnan ikärakenne. Ikärakenne ja ikäennuste antavat suuntaa sille kehitykselle, mikä on tulevaisuudessa koulupalveluiden kysyntä Pohjois-Karjalassa. Alle 15-vuotiaita oli 2008 vuoden lopulla reilut 25 000 henkeä. Väestöennuste ennustaa lukumäärän pysyvän samassa kokoluokassa vuoteen 2020 ja 2025 mennessä.(Kuntaliitto.fi)

TAULUKKO 1.

IKÄRAKENNE 31.12.2008

VÄESTÖENNUSTE 2009

	%	lkm		2010	2020	2025
0-6-vuotiaat	6,6	10 940	0-6-vuotiaat	11 019	11 276	11 011
7-14-vuotiaat	8,7	14 495	7-14-vuotiaat	13 821	13 262	13 438

Lähde: Kuntaliitto

Taulukosta ilmenee vuoden 2008 lopun tilanne alle viisitoistavuotiaiden osalta sekä suhteellisesti, että lukumäärältään. Taulukon mukaisen ennusteen perusteella seuraavan 10 - 15 vuoden aikana peruskouluikäisten nuorten määrä tulee hiukan laskemaan. Tämä osittain tulee merkitsemään ainakin teoriassa sitä, että tulevaisuudessa perusopetuksen tarve ei ainakaan tule lisääntymään maakunnassa. Tilastosta ei käy kuitenkaan ilmi se, että kuinka maakunnan väestö sijoittuu alueellisesti tulevaisuudessa.

2.6 Liperin kunta

Tutkimuksen kohteena on Liperin kunnan kouluverkko. Liperin kunta sijaitsee Pohjois-Karjalan läänissä Joensuun kaupungin läntisenä naapurina. Liperin kunnalla on pitkä historia. Suur-Liperin aikaan siihen kuuluivat muun muassa nykyisen Kontiolahden kunnan sekä Outokummun ja Joensuun kaupunkien alueet. Suur-Liperi siirtyi historiaan vuonna 1875. Vuoden 2011 alussa Liperi on reilun 12 000 asukkaan kunta. (www.liperi.fi).

Vuonna 2010 Liperissä oli kahdeksan kunnan ylläpitämää peruskoulua sekä esikoulu. Koulut on jaettu kunnan toimesta taajama- ja kyläkouluihin. Taajamakouluja ovat Liperin koulu kirkonkylällä, Viinijärven koulu sekä Ylämyllyn koulu. Liperin ja Viinijärven koulut sisältävät ala- ja yläasteen samassa kokonaisuudessa. Ylämyllyn koulu puolestaan jakautuu kahteen toimipaikkaan eli Paloaukean ja Jyrin yksiköihin. Paloaukean yksikkö käsittää pienluokat kolmannesta kuudenteen luokkaan ja Jyrin yksikköön kuuluvat ensimmäinen ja toinen luokka. Kyläkouluja ovat Mattisenlahden, Käsämän, Vaivion, Salokylän ja Ristin koulut. Näiden lisäksi kunnassa toimii yksityinen perusopetusta tarjoava oppilaitos Siikasalmella.

3. KOULUTUSPOLITIikka JA KOULUPALVELUT

3.1 Koulutuspolitiikan sykliteoria

Suomalaisen koulujärjestelmän historialliset juuret ulottuvat 1800-luvulle. Tuolloin teollistumisen ja virkamieskunnan kasvun myötävaikutuksesta johtuen koulutuksen tarve lisääntyi. Suomalaisen koulujärjestelmän isänä pidetään Uno Cygnaeusta (1810 – 1888) jonka esityksestä kansakoulunopettajaseminaari perustettiin Jyväskylään 1863. Kansakouluasetus annettiin vuonna 1866 ja se korvaantui vasta 1970-luvulla peruskoulu-uudistuksessa.

Suomalaista koulutuspolitiikkaa ei ole toteutettu stabiilissa olotilassa, vaan se on ollut jatkuvassa muutoksessa. Koulutus kuvastaa aikaansa, kuten Lehtisalo ja Raivola mainitsevat Koulutuspolitiikka -julkaisussaan (Lehtisalo ja Raivola 1992, 85). Lehtisalo ja Raivola ovat tutkineet suomalaista koulutuspolitiikkaa ja muodostaneet sen pohjalta sykliteorian. Sykliteoriassaan he irtisanoutuvat ”kymmenlukulaisuudesta”, eli luokittelusta vuosikymmenten mukaan ja puhuvat sen sijaan sykleistä. Syklit ovat erimittaisia ja jokaisella syklillä on sekä nousu – ja laskukautensa.

Koulutuspolitiikan ensimmäinen pitkä sykli ajoittuu 1700 - 1800-lukujen vaihteeseen. Tällöin Suomen teollistuminen sai alkunsa ja se näkyi koulutuksen saralla muun muassa ensimmäisten vaatimattomien ammatillisten koulujen perustamisena. Pitkälti ensimmäisen pitkän syklin aikana ammattikuntalaitoksella oli merkittävä rooli ammattikasvatuksessa. Suomen irtaantuminen Ruotsin vallan alta oli koulutuspoliittisesti luovaa aikaa, mutta samalla kuitenkin jo ensimmäisen pitkän syklin laskukautta ja konservatismi alkoi vallata alaa ympäri Eurooppaa. (Lehtisalo ja Raivola 1992, 88).

Koulutuspolitiikan toinen pitkä sykli ajoittuu 1800-luvun loppupuoliskolle. Siihen loi pohjan tekniikan kehittyminen ja sitä seurannut talouden vähittäinen kasvu. Samaan aikaan päätään nosti kansallinen ajattelu. Kansallinen ajattelu korosti kansakuntaa ja sen ominaispiirteitä niiden taiteen kuin historiankin osalla. Tähän kansalliseen ajatteluun kuului myös sivistys. Tälle pohjalle kasvoi kansan koulu. Muodollisesti kansakoululaitos luotiin antamalla kansakouluasetus 1866, joka vapaaehtoisuuden pohjalta antoi kunnille mahdollisuuden perustaa kansakouluja. Erittäin tärkeää

kehitystä koulutoimessa merkitsi koulutoimen irrottaminen 1869 kirkon hallinnosta. (Lehtisalo ja Raivola 1992, 89 - 90).

Kolmannen pitkän syklin nousu alkaa 1800-luvun lopulla ja kansallisuusaate nousi keskeiseksi kehityksen moottoriksi. Huimaa eteenpäinmenoa kansakoulujen leviämisessä merkitsi vuonna 1898 annettu piirijakoasetus. Siinä kunnat velvoitettiin perustamaan koulu jokaiseen piiriin, jossa kouluun tulijoita oli ainakin 30. Kolmannen syklin lasku alkoi 1. maailmansodasta, mutta suomalaisen koululaitoksen runko oli luoto yli sadan vuoden pituisen autonomian aikana. Oppivelvollisuuslaki astui voimaan vuonna 1921. (Lehtisalo ja Raivola 1992, 91-92).

Koulutuspolitiikan neljännen pitkän syklin nousu alkaa toisen maailmansodan päättymisestä. Suomen talous kasvoi ja samalla Suomi asteittain tuli myös koulutusvaltioksi. Koulupoliittisesti 1950-luku oli kuitenkin staattista ja vanhaa säilyttämään pyrkivää. Painetta koulutusmahdollisuuksien lisäämiseen kaikilla koulutuksen asteilla keskikoulusta lähtien ei voitu enää padota. (Lehtisalo ja Raivola 1992, 92 – 94).

Vuonna 1959 julkaistu Reino Oittisen johtaman komitean mietintö jonka ehdotuksesta tuli peruskoulun rakennemalli. Mallin mukaan kansakoulun kuudesta vuosiluokasta muodostuisi peruskoulun ala-aste, ja keskikoulu ja kansalaiskoulu sulautuisivat peruskoulun kolmivuotiseksi yläasteeksi. (Syväoja 2004, 278). Mietintö sai kritiikkiä osakseen niin puolueiden kuin etujärjestöjenkin puolesta ja Syväojan (2004, 278) mukaan oppikoulunväki pelkäsi muun muassa oppikoulunopettajan korkean statuksen madaltumista. Perusopetuksen muutosprosessi jatkui kriittisistä äänenpainoista huolimatta. Vuonna 1963 tuli eduskunnan hyväksymä ponsi, että hallitus ryhtyisi kiireellisiin toimenpiteisiin koululaitoksen uudistamiseksi yhtenäiskouluperiaatteen mukaiseksi. Konkreettinen siirtyminen peruskoulujärjestelmään aloitettiin vuonna 1972 Pohjois-Suomesta lähtien. Viimeisenä siirtyi pääkaupunkiseutu 1977. (Syväoja 2009, 259).

3.2 Koulutuspolitiikan toteutus

Koulujen lakkauttaminen vuonna 2009 jatkui, kun koko maassa kartalta katosi kaikkiaan 163 koulua, joista peruskouluja oli 115 (Karjalainen 25.2.2010). Suomalainen koulutuspolitiikka on siis ollut yhdensuuntaista. Mitkä ovat sitten ne tahot, jotka vaikuttavat valtakunnalliseen koulutuspolitiikan suuntaan ja ulottuvuuksiin? Vallan peruskysymyksenä on usein pidetty sitä,

kuka tekee päätöksiä. Yhtä tärkeää on tietää, kuka on valmistellut ja suunnitellut päätöksen sekä kuka voi muulla tavoin vaikuttaa päätöksentekoon (Lehtisalo ja Raivola 1992, 189).

Lehtisalo ja Raivola (1992, 189 – 191) jaottelevat koulutuspoliittiset vallankäyttäjät kolmeen eri viiteryhmään eli poliittiseen, yhteisölliseen ja virkamiespainotteiseen. Poliittiseen ryhmään kuuluvat poliittiset puolueet ja niiden alaiset järjestöt. Yhteisöllisiin toimijoihin kuuluvat muun muassa kuntien keskusjärjestöt ja työmarkkinajärjestöt. Opiskelijajärjestöt kuuluvat myös tähän viitekehykseen. Kolmantena ryhmänä Lehtisalo ja Raivola mainitsevat virkamiehet. Virkamiesten suora vaikuttaminen on lisääntynyt ja he osallistuvat valmistelevaan työhön ja päätöksentekijöiden avustamiseen.

Osana koulu-uudistusta 1970-luvun alussa oli uusien virkojen luominen kuntiin toteuttamaan oppivelvollisuuden toteuttamista. Kunnat perustivat koulutoimenjohtajien ja sihteerien virkoja (Syväoja 2004, 278). Wibergin (2005, 23) mukaan normatiivisen kunnallispoliittisen päätöksenteon on tapahduttava kunnan virallisen organisaation puitteissa. Kunnan muodollinen organisaatio koostuu henkilöistä ja toimielimistä, jotka valmistelevat ja tekevät päätöksiä sekä panevat niitä toimeen. Tosiasiallinen vaikuttaminen ei kuitenkaan suinkaan aina tapahdu virallisessa koneistossa. Wiberg mainitsee ulkopuolisia tahoja jotka voivat rajoittaa päättäjien vaihtoehtojen kirjoa.

Virkamiesten valta ja valtuuston rooli ovat keskeisiä vaikuttimia kouluverkkoa koskevassa päätöksentekoprosessissa. Virkamiesjohtoiset komiteat valmistelevat usein raportteja ja selvityksiä kouluverkkoakin koskevissa asioissa. Virkamiesten toiminnan yhteydessä on syytä mainita, että usein taustalla on poliittisen mandaatin avulla saatu virka, joten valmistelussakin on usein mukana puhdasta politikointia ja poliittiset päämäärät voivat paistaa selvitysten takaa. Kunnanvaltuuston rooli on ottaa kantaa ja tehdä asian suhteen päätös jota hallitus sitten toteuttaa.

Kuntatoimijoiden eteen tuli haaste tutkiskella muutosta ja ottaa oppia liikemaailman puolelta. Uudenlaiset johtamisen mallit julkisessa hallinnossa tulivat suosioon. Vanhanmalliset, kankeat ja raskaahkot byrokraatiaan taipuvaliset organisaatiot eivät vastanneet enää nykyajan haasteisiin. Muutos näkyi myös valtion suhteessa kuntaan. Valtio kevensi rooliaan kuntia kohtaan ja vuonna 1995 voimaan tullut kuntalaki jättää kunnille runsaasti liikkumavaraa organisaatiokysymyksissä (Valkama 2008, 163).

Valtion ja kuntien muuttunutta suhdetta osoittavat kokeilut, kuten esimerkiksi niin sanottu vapaakuntakokeilu (1988 - 1996). Vapaakuntakokeilun tarkoituksena oli saada kokemuksia muun muassa siitä, miten vahvistaa paikallista itsehallintoa ja käyttää resursseja tehokkaammin ja parantaa palveluja. Mielenkiintoista kokeilussa oli havaita, että kun kunnat saivat valtaa organisoida omaa hallintoaan, niin lautakuntia vähennettiin lähes 40 % ja kuntalaisten suoran vaikuttamisen osuutta suurennettiin. Kokeilu osoitti myös mahdolliseksi kääntää lainsäädännöllinen prosessi alhaalta ylös -strategiaksi. (Haverinen 1999, 83).

Valtion rooli kuntien toiminnassa on merkittävä – onhan suurin osa kunnan tehtävistä, mukaan lukien verotusrakenteet, säädetty lailla (Lauslahti 2003, 31). Vaikka valtion rooli on muuttunut hiukan löysemmäksi kuntia kohtaan ja suonut niille lisää harkintakykyä, on kunnille silti edelleen jäänyt velvollisuus järjestää tiettyjä hyvinvointivaltion viitekehykseen kuuluvia palveluita. Keskeisenä tarkoituksena hallintouudistuksissa on ollut toiminnallisen ja taloudellisen toimivallan osoittaminen sille yksikölle, joka viime kädessä on vastuussa kyseessä olevan toiminnan asiakaspalvelusta ja taloudesta.

Kuntien riippuvuus valtiosta näkyy myös valtionosuuksien muodossa. Tehtäväkohtaiset valtionosuudet myönnetään hallinnonaloittain, mutta järjestelmä ei sido valtionosuuksia käyttötarkoituksen mukaan (Karhu ja Viitasaari 2002, 257.). Koulukeskustelussa valtionosuuksien suhteen on noussut esille valtion talousarviossa vuonna 2009 kunnille perusopetuksessa ryhmäkokojen pienentämiseen varattu 16 miljoonan euron määräraha. Vuodelle 2010 summa on 30 miljoonaa euroa (Talousarvio 2009). Valtionavustuksen taustalla näkyy selvästi tarve auttaa kuntia taloudellisesti ja osittain pyrkiä siihen, että luokkakoot eivät kasvaisi liian suuriksi. Lisäksi tarkoituksena on ilmeisesti pyrkiä vaikuttamaan kouluverkon suhteen säilyttävästi. Tosin esimerkiksi Liperin sivistysjohtaja muistuttaa, että avustuksella ei ole vaikutusta kouluverkkokeskusteluun koska avustuksen jatkuvuudesta ei ole tietoa (Karjalainen 15.2.2010).

3.3 Perusopetuksen muutos Pohjois-Karjalassa viimeisen vuosikymmenen aikana

Opetushallituksen tilastoja tutkimalla muutos koulujen määrässä vuodesta 1988 vuoteen 2006 on Pohjois-Karjalassa sekä määrällisesti että suhteellisesti ollut Suomen suurinta. Peräti 61 peruskoulua on kokenut lakkautuksen. Prosentuaalisesti lukema on 35,1 %. Ainoastaan Lappi on

prosenttien valossa (- 39 %) Pohjois-Karjalaa suurempi menettäjä. Koko maan lukema on - 18,9 %. (Nyyssölä & Jakku-Sihvonen 2009, 41).

Peruskoulujen lukumäärän muutoksen tarkastelussa ei voi unohtaa tärkeintä eli oppilasmäärän muutosta. Aikavälillä 1998 - 2006 Pohjois-Karjalassa muutos 7–15 – vuotiaiden määrässä oli - 3223 lasta. Prosentteina lukema on -15,5 %. Pohjois-Karjala on tässä tilastossa niin ikään Lapin ja Kainuun kanssa tilaston perimmäisenä. Suomalaisen yhteiskunta- ja aluepolitiikan valtakunnalliset erot tulevat mainiosti esille juuri tämäntyypisissä tilastoissa, sillä esimerkiksi Etelä-Suomessa samalla aikavälillä on useimmissa maakunnissa tapahtunut positiivista kehitystä oppilasmäärissä. (Nyyssölä & Jakku-Sihvonen 2009, 43).

Maakunnallisessa mediassa sanomalehti Karjalainen on kirjoittanut kouluverkosta kohtalaisen runsaasti. Syy tähän on ilmeinen sillä, vuonna 2009 Pohjois-Karjalassa kävi lakkautusaalto koulujen suhteen. Tohmajärveltä katosi kolme, Outokummusta kaksi ja yhden koulun menetyksellä jatkavat Kesälahti, Kitee ja Lieksa. Tohmajärven sivistystoimenjohtaja mainitsee, että euro on hyvä konsultti, mutta painottaa edelleen, että Tohmajärvelle jää vielä kattava kouluverkko (Karjalainen 25.2.2010). Huomioitava seikka lakkautusaallon kohdalla on huomata, että lakkautukset koskevat kuntia joiden väestö vähenee. Koulupalveluiden keskittäminen taajamaan on perusteltu toimenpide sille, että kylien oppilasmäärät eivät enää riitä koulujen ylläpitämiseen. Lakkautusaalto ei sen sijaan näytä yltäneen kasvukeskuksiin Liperiin ja Kontiolahteen.

4. KUNNAN KOULUPALVELUJA TUTKIMASSA – METODISET VALINNAT

4.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Aineistosta riippuen tutkimus määritellään joko kvalitatiiviseksi eli laadulliseksi tai kvantitatiiviseksi eli määrälliseksi. Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa kumpikin metodi on käyttökelpoinen, joskin kvalitatiivinen tutkimus tuntuu nykyisin nauttivan opiskelijoiden keskuudessa kvantitatiivista tutkimusta suurempaa suosiota (Töttö 2000). Kvalitatiivinen tutkimus viittaa tutkimukseen, jossa käytetään ihmisten omin sanoin kirjallisesti tai suullisesti tuottamaa aineistoa (Hämäläinen 1987, 1). Ero kvantitatiiviseen tutkimukseen on juuri aineistossa. Kvantitatiivinen tutkimus on määrällistä tutkimusta jolle on ominaista käyttää numeerisia aineistoja tulosten pohjana.

Tutkimukseni on ensisijaisesti laadullista tutkimusta. Laadullinen tutkimus on yleisnimike sellaiselle empiiriselle tutkimukselle, jossa laadullisen aineiston kokoamisen ja analysoinnin avulla pyritään ymmärtämään sosiaalista, inhimillistä todellisuutta. Kvalitatiivinen tutkimus auttaa ymmärtämään tutkimuskohdetta ja selittämään sen käytöksen ja päätösten syitä. Heikkilä (2002, 16) mainitsee, että esimerkiksi yrityksen toiminnan syitä voidaan pyrkiä selittämään laadullisen tutkimuksen kautta yrityksestä itsestään käsin. Tästä katsantokulmasta katsottuna myös yhteiskunnallisten ilmiöiden selvittämiseksi on laadullinen tutkimus sopiva työkalu.

Olen jakanut tutkimuksen eri osa-alueisiin ja yhtenä osa-alueena on selvittää kunnallisen kouluverkon tilaa ja sen tulevaisuuden näkymiä. Tämän kysymyksen selvittämiseksi näin tarkoituksenmukaiseksi tutkia aihetta laadullisesti eli haastattelemalla asianosaisia. Tutkimukseen on haastateltu yhdeksää henkilöä. Miehiä haastatelluista on kuusi ja naisia kolme. Perheellisiä haastatelluista on viisi henkilöä. Alle kolmekymmenvuotiaita haastatelluista on kolme henkilöä. Kolmenkymmenen ja viidenkymmenen ikävuoden välillä haastatelluista oli neljä henkilöä ja kaksi haastatelluista oli yli viidenkymmenen vanhoja. Haastateltavien henkilöiden antaman tiedon kautta on mahdollista löytää merkityksiä heidän näkemyksilleen kouluverkon nykytilanteesta ja tulevaisuuden haasteista.

Aineistonkeruumenetelmät vaihtelevat metodin mukaan. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineisto kerätään vähemmän strukturoidusti kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Aineisto on usein myös tekstimuotoista. Kvalitatiivisessa tutkimuksen aineistotyyppinä ovat valmiit aineistot, haastatteluaineistot, lomakehaastattelu, avoimet haastattelut sekä mahdolliset teema- ja ryhmähaastattelut (Heikkilä 2002, 17). Tutkimukseen olen haastatellut henkilöitä teemoittain. Näin aineiston läpikäyminen on analysointivaiheessa nopeampaa. Haastattelu tosin reaaliaikaisena tilanteena ei noudattele tarkkoja rajoja ja välillä teemojen välinen raja liikkuu.

Kvalitatiivinen tutkimus viittaa siis aineistoon joka on kirjallisesti tai suullisesti tuotettua. Tutkimukseni aineisto koostuu haastattelun keinoin kerätyistä tiedoista, joten laadullisen tutkimuksen kriteerit täyttyvät. En näe tässä valossa tutkimustani kvantitatiivisena tutkimuksena, eikä tarkoitukseni olekaan kerätä aineistoa määrällisen tutkimuksen metodein, kuten esimerkiksi strukturoitua tutkimuslomaketta käyttäen.

Laadullinen tutkimus on induktiivista tutkimusta. Tutkija luo käsitteitä, malleja ja hypoteeseja ennemminkin kuin testaa niitä (Hämäläinen 1987, 2). Laadullista tutkimusta pidetään ”ideoita tuottavana” millä Toivonen (1999, 107) tarkoittaa sitä, että tutkimuksella ei ole mitään vahvaa teoreettista pohjaa, vaan tutkimuksen edetessä syntyy uutta mahdollista teoriaa, joka perustuu tutkimusaineistoon. Tällöin ei voi syntyä kahta täysin samanlaista teoriaa, vaan aina erilaista tutkittavan kohteen mukaan. Laadullista tutkimusta voi luonnehtia myös jatkuvaksi päätöksentekotilanteeksi tai ongelmanratkaisusarjaksi (Syrjälä & Numminen 1988; ks. Kiviniemi 2007, 71). Tällä Kiviniemi (2007, 71) tarkoittaa sitä, että tutkimusongelma täsmentyy koko tutkimuksen ajan.

Laadullisessa tutkimuksessa tulosten yleistettävyyttä ei ole siten samalla tasolla kuin määrällisessä tutkimuksessa. Hämäläisen toteamuksen tapaan minulla ei ole mitään valmista teoriaa, johon vertaisin keräämäni aineiston kautta saamia tuloksia, vaan pyrin aineiston perusteella tekemäni analyysin avulla luomaan uuden mallin siitä kuinka eri ihmiset käsittävät kouluverkkoasian eri ulottuvuuksien suhteen. Tällöin esiin nousee useita eri merkityksiä jolloin yleistettävyyttä vaikeutuu. Tosin eri taustan omaavien henkilöiden välillä on löydettävissä yhtäläisyyksiä suhteessa koulun merkitykseen.

Hämäläinen mainitsee lisäksi, että tutkimus pyrkii tekemään mahdollisimman aitoja havaintoja todellisuuden ilmiöistä sellaisina kuin ne esiintyvät (Hämäläinen 1987, 6). Aitojen havaintojen

saavuttamiseksi täytyy aineiston kerääminen toteuttaa siten, että tutkimuksen tavoite on saavutettavissa. Tutkimukseni kannalta aitojen havaintojen saaminen edellyttää, että haastattelemani ihmiset tuntevat käsiteltävän ilmiön ja heillä on olemassa mielipide siitä. Tällöin keräämäni aineisto on ajankohtaista ja siitä on minulle tutkimukseni kannalta hyötyä. Haastattelun ajankohdalla on merkitystä aineiston aitouteen. Ajallisen välimatkan pituus ilmiöön vaikuttaa vääristävästi havaintoon. Tällöin siihen sekoittuu uusia aineksia ja ilmiö voi muuttua henkilön kokemusmaailmassa toisenlaiseksi. Laadullisessa tutkimuksessa en kuitenkaan näe tätä lopulta kovin haitallisena koska itse ilmiökin elää ajan mukana. Mikäli tiedustellaan ilmiön vuoden takaista kuvaa nykyhetkessä, niin tällöin aitojen havaintojen tekeminen vaikeutuu. Tämän takia ilmiöiden tutkiminen on aidointa niiden akuutissa vaiheessa.

Kvalitatiivisen tutkimuksen aineisto poikkeaa paitsi laadullisesti myös määrällisesti kvantitatiivisesta tutkimuksesta. Laadullisessa tutkimuksessa voidaan rajoittua pieneen määrään tapauksia, mutta ne pyritään analysoimaan mahdollisimman tarkasti (Heikkilä 2002, 16). Olen tutkimukseeni haastatellut reilua kymmentä henkilöä ja tässä valossa näyttää siltä, että se on haastateltavien lukumäärän suhteen sopivan laaja laadullisen tutkimuksen suorittamisen kannalta.

Tutkimukseen osallistuvien henkilöiden valinta on tärkeä vaihe tutkimusprosessissa ja Heikkilä (2002, 16) mainitsee, että tutkittavat valitaan usein harkinnanvaraisesti. Olen ottanut haastateltavien erilaisen taustan huomioon. Haastattelemani ihmisten joukko koostuu erilaisen elämäntilanteen omaavista henkilöistä. Haastattelin –eri-ikäisiä, sekä perheellisiä että lapsettomia henkilöitä. Lisäksi mukana on yksi kunnallisessa päätöksenteossa oleva henkilö. Tutkimuksen kannalta on huomionarvoista myös se, että osalla haastatelluista on kouluikäisiä lapsia, joten aihe on heille ajankohtainen ja heidän kannaltaan mielenkiintoinenkin.

Kvalitatiivisen aineiston tutkimuskäyttöä on etenkin Pertti Töttö kritisoinut. Tötön hampaisiin on joutunut Pertti Alasuutari, jonka periaatteita Töttö (2000 ja 2005) kyseenalaistaa kirjoissaan. Töttö muun muassa mainitsee, että kirjeet, sähköpostit, puretut haastattelut ovat itse asiassa tiedostoina bittejä, nollaa ja ykköistä sisältäviä merkkijonoja (Töttö 2005, 11). Tällä hän pyrkii todistamaan, että sekin kvalitatiivinen tutkimus, jossa ei ole muita numeroita kuin sivunumerot (Töttö 2005, 9) onkin luonteeltaan kvantitatiivista. Töttö sivuuttaa oleellisen perustelun kvantitatiivisten ja kvalitatiivisten metodien vastakkainasettelussa, eli sen, tulkitaanko aineistoon sisältyvää laadullisuutta vai määrällisyyttä (minkälaista/kuinka monta). Ennen kuin voidaan laskea

montako sinistä kukkasta kedolla on, pitää osata erottaa ”sinisyys” sinänsä jostain muusta väristä tietyssä skaalassa.

Metsämuurosen (2006, 51) mukaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston kerääminen ja analysointi tapahtuvat ainakin osittain yhtä aikaan. Aineiston keruun jälkeen tutkijan tehtävä on analysoida keräämänsä aineisto. Aineisto on ensin kuitenkin saatettava sellaiselle tasolle, että analyysi on mahdollista suorittaa, tällöin puhutaan abstrahoinnista. Abstrahoinnin kautta tutkimusaineisto järjestetään siten, että sen perusteella tehdyt johtopäätökset voidaan irrottaa yksittäisistä henkilöistä, tapahtumista ja lausumista ja siirtää yleiselle käsitteelliselle ja teoreettiselle tasolle (Metsämuuronen 2006, 51).

Tötön (2000, 105) mukaan laadulliseen analyysiin sisältyy kuitenkin mahdollisuus luoda uusia ideoita. Tässä kohdin laadullinen analyysi eroaa hänen mielestään määrällisestä analyysistä jossa vain ainoastaan vahvistetaan tai kumotaan ennalta asetettuja hypoteeseja. Laadullisessa analyysissä ”tutkijan pitäisi yllättyä tai oppia tutkimuksen kuluessa”, kuten Eskola ja Suoranta (1998, 20) asian ilmaisevat. Toivola (1999, 107) mainitsee, että yksi kvalitatiivisen tutkimuksen kulmakiviä on ollut hypoteesittomuus, mikä tarkoittaa, että aikaisempiin tutkimuksiin perustuvia tarkkoja ennakko-odotuksia ei tehdä.

Tekstin tai haastattelun analysoinnin kannalta on hyvä tietää myös enonsiaatio. Enonsiaatiota pohdittaessa kiinnitetään huomiota siihen, kuka on äänessä, mihin kertoja vetoaa ja mitä vastaan hyökkää, kenen näkökannalta kertomus on kuvattu, millainen on puhujan suhde kerrottuihin henkilöihin, tekoihin ja tapahtumiin ja siihen, miten kertoja pyrkii vakuuttamaan lukijan siitä, mikä on totta ja mikä on erhettä, ja toisaalta miten hän tulkitsee esitettyjen asioiden varmuusastetta. (Metsämuuronen 2006, 127).

4.2. Haastattelututkimuksen toteuttaminen

Haastattelu tutkimusmetodina on monivaiheinen prosessi, joka onnistuakseen vaatii sen tekijältä asiaan perehtymistä ja kunnollista valmistautumista. Tiedonkeruumenetelmänä haastattelu on yksi monipuolisimmista tekniikoista. Yhteiskuntatieteissä käytetyimpiä aineistonkeruutapoja ovat Hirsjärven (1984, 75) mukaan olleet strukturoidut kysely- ja haastattelumenetelmät. Näiden

menetelmien on katsottu täyttävän pitkälti yhteiskuntatieteille asetetut tieteellisyyden vaatimukset, vaikka soraääniäkin on silloin tällöin esiintynyt.

Käytän tutkimuksessani haastattelua tiedonkeruun menetelmänä koska mielestäni se on parhain ja tehokkain keino saada aineistoa tutkimastani aiheesta. Eri haastattelutyyppisiä ovat muun muassa lomakysely, syvähaastattelu ja ryhmähaastattelu. Omassa tutkimuksessani käytän avointa haastattelua. Tällöin vastaajalle jää mahdollisuus vapaamuotoiseen vastaamiseen. Ei-strukturoitu eli avoin haastattelu on nimetty myös vapaaksi, syväksi tai informaalisesti haastatteluksi (Metsämuuronen 2003, 189).

Suoritan tutkimukseni avoimen haastattelun keinoin. Haastattelun valitsemiani ihmisiä valmiin kysymysrungon avulla ja annan heille mahdollisuuden vastata kysymyksiin avoimesti ja mahdollisimman laajasti. Tällä tavoin minulle jäi mahdollisuus esittää haastatelluille tarvittaessa täydentäviä kysymyksiä. Ilmeni todeksi myös se että avoin haastattelu voi kehittyä myös keskusteluksi käsittelyssä olevan aiheen vierestä. Tällöin haastattelijan tehtävänä on palata takaisin aiheeseen ja aineiston käsittelyn yhteydessä karsia epäolennaisuudet pois.

Sinänsä ei ole vaarallista, että haastattelu soljuu puolelta toiselle. Juuri avoimen haastattelun yhteydessä uusien näkökulmien esille tulo liittyen aiheeseen on mahdollista. Huonoa tässä voi kuitenkin olla, että haastattelun soljuessa aikaa hukkaantuu tutkimuksen kannalta epäolennaisuuksista puhumiseen ja siten tehokkaan työajan hukkaan kulumisen on mahdollista. Vaikutusta asian vierestä puhumiseen on osaltaan haastattelijan ja haastateltavan välisellä suhteella.

Haastatteluaineiston analyysi on kokonaan oma lukunsa. Metsämuurosen (2006, 115) mukaan haastattelu on sopiva tekniikka, kun tutkitaan aihetta, josta ei ole objektiivisia testejä ja kun kartoitetaan tutkittavaa aluetta. Ihmisten mielipiteitä voidaan kysyä monella eri tavalla ja kysymysten tekninen muoto määräytyy kulloisenkin tutkimuksen mukaan. Avoimena esitettyjen kysymysten avulla saadaan myös selville, onko vastaajalla ylipäänsä kantaa tai asennetta kysytystä asiasta (Jyräki 1976, 95). Haastattelu sopii hyvin myös silloin kun halutaan kadon jäävän mahdollisimman pieneksi ja halutaan kuvaavia esimerkkejä (Metsämuuronen 2003, 187).

Hirsjärvi (1984, 77 -78) mainitsee haastattelututkimukselle tyypillisiä ominaisuuksia. Haastattelu on sosiaalinen vuorovaikutustilanne, jossa on olennaista kahden (tai joskus useammankin)

subjektin kohtaaminen. Haastattelu on lisäksi merkityksiin, käsitteisiin ja kielenkäyttöön perustuvaa toimintaa. Merkitykset tulee aina tulkita jossain viitekehyksessä ja tietyissä yhteyksissä ilmentyvinä.

Avoin haastattelu voi olla olemukseltaan lähellä keskustelua (Metsämuuronen 2006, 115). Avoin haastattelu suo tutkijallekin enemmän vapauksia tutkimuksen aikana kuin strukturoidut haastattelut. Havainnointi haastattelun kuluessa antaa tutkijalle mahdollisuuden aistia haastateltavan tunteita ja mielteitä. Esimerkiksi erilaiset äänenpainot ja eleet viestivät tutkijalle tutkittavan tuntemuksia vaikka niitä ei sanallisesti tuotaisikaan ilmi. Avoimen haastattelun haasteena on haastattelijan näkökulmasta se, että haastateltavaa ei saisi johdatella, koska näin voidaan päätyä epäaitoihin havaintoihin.

Kysymysten avoimuus antaa vastaajalle vapaammat kädet vastausten suhteen kuin kyselylomake vastausvaihtoehtoineen. Jyrängin (1976, 95) mukaan avointen kysymysten etuna pidetään yleensä sitä, että ne eivät pakota vastaajaa valitsemaan annettujen vaihtoehtojen joukosta eivätkä ne ole siinä mielessä ”johdattelevia”. Tutkimukseni kysymykset ovat avoimia ja ne antavat haastateltavalle mahdollisuuden vapaisiin vastauksiin. Analyysivaiheessa tosin vaaditaan tarkkuutta koska ihmisten väliset käsitykset voivat vaihdella eri asioista ja siten tulkintamahdollisuudet ovat erilaiset.

Haittana avointen kysymysten suhteen on myös se, että vastaajat saattavat vastata kysymysten vierestä, epäselvästi ja tulkinnanvaraisesti. Kysymysten laadintavaiheessa huomasin, että kysymyksistä muotoutuu helposti johdattelevan sävyisiä. Tajusin, että kysymykset pitää laatia siten, että vastaajalla on mahdollisuus vastata laajasti ja useasanaisesti. Kysymysten muodolla siis vaikutetaan vastauksien laatuunkin.

Kiinnitän tutkimuksessa huomiota kysymysten lukumäärä. Olen jakanut tutkimuksen aihepiireihin jolloin on luonnollista, että kysymykset on jaettu eri aihepiirien mukaisesti. Katsoin, että kolmesta viiteen kysymystä aihepiiriä kohden on tutkimuksen kannalta hyvä määrä. Kun haastattelurungossa on kaikkiaan kymmenestä viiteentoista kysymystä, vastaamiseen ei kulu kohtuuttoman paljon aikaa. Tällöin myös vastausten läpikäyminen ei ole suhteettoman aikaa vievää.

4.3 Fenomenologian ja fenomenografian soveltaminen analyysissä

Fenomenologiassa kyse on ihmisen kokemuksen tutkimisesta. Kokemus on ihmisen maailmasuhteen perusmuoto ja Laine (2007, 29) mainitsee, että ihmisen suhde maailmaan on intentionaalinen. Laine jatkaa, että intentionaalisuus tarkoittaa sitä, että kaikki merkitsee meille jotakin. Aineistonkeruumenetelmiä fenomenologisessa tutkimuksessa ovat kyselyt ja haastattelut. Kysymysten tulisi olla mahdollisimman avoimia ja strukturoimattomia. Kysymykset voidaan esittää kirjallisesti tai suullisesti (Virtanen 2006, 170).

Tutkimuksessani on fenomenologinen tutkimusote. Laineen (2007, 31) mukaan fenomenologinen tutkimus on eräässä mielessä yksittäiseen suuntaavaa paikallistutkimusta, joka ei pyri niinkään löytämään universaaleja yleistyksiä kuin ymmärtämään jonkin tutkittavan alueen ihmisten sen hetkistä merkityksmaailmaa. Tutkin ihmisten kokemuksia kouluverkon järjestämisestä tietyssä kunnassa tiettyinä aikana, joten Laineen maininta tukee tutkimustani fenomenologisena työnä.

Kokemukset muodostuvat ihmisille merkityksen mukaan ja merkitykset ovat fenomenologisen tutkimuksen varsinainen kohde (Laine 2007, 29). Fenomenologinen aineiston analyysissä tulen käyttämään Juha Perttulan (1995) mallin mukaista analyysia. Perttulan fenomenologisen aineiston analyysi jakautuu yksityiseen ja yleiseen vaiheeseen.

Ensimmäisessä vaiheessa tutkija käsittelee aineistoa yksityisellä tasolla. Yksityisellä tasolla analyysi aloitetaan yksinkertaisesti lukemalla avoimesti materiaalia. Tutustumalla vastauksiin tutkijalla alkaa hahmottua mielessään tietynlainen kokonaiskuva käsillä olevasta materiaalista. Seuraavaksi tutkijan tehtävänä on luoda materiaalin pohjalta erilaisia sisältöalueita. Sisältöalueet voivat olla vielä tässä vaiheessa hyvinkin laajoja (Perttula 1995; ks. Virtanen 2006, 184 - 185).

Merkitysyksiköihin jakaminen on yksityisen vaiheen kolmas kohta. Tutkimuksen kannalta tällä vaiheella on vain suuntaa antava vaikutus, joten Perttulan (ks. Virtanen 2006, 185) mukaan tähän ei ole syytä käyttää liikaa aikaa. Merkitysyksiköihin jakaminen tapahtuu aineistoa luettaessa, kun tutkija kokee tutkittavan antavan kohteena olevalle asialle merkityksen.

Seuraavassa vaiheessa tutkija muodostaa muunnokset yhdeksi kokonaiseksi tarinaksi. Tällöin aineisto on muutettu yleiselle kielelle. Kertomus voidaan muodostaa siten, että yksi sisältöalue muodostaa yhden kappaleen. Tämän ensimmäisen vaiheen tarkoitus on saada mahdollisemman

selkeä ja systemaattinen kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. (Perttula 1995; ks. Virtanen 2006, 188 - 189).

Toisessa Perttulan mallin vaiheessa siirrytään yksityiseltä tasolta yleiselle tasolle. Tässä vaiheessa merkitykset voidaan irrottaa omista yhteyksistään. Irrottaminen suoritetaan kuitenkin niin, että jokainen merkitys voidaan löytää yksilöllisesti koetusta maailmasta (Perttula 1995; ks. Virtanen 2006, 190).

Analyysin kannalta suurempi merkitys on tekstin muuntaminen yleiselle kielelle. Tässä vaiheessa tutkija joutuu sulkeistamaan aineistoa. Sulkeistaminen on tärkeää, jotta aineiston alkuperäiseen ja ydinmerkitykseen päästään käsiksi (Perttula 1995; ks. Virtanen 2006, 186). Tutkimuksesta riippumatta sen luotettavuuden arviointi on olennainen osa prosessia. Fenomenologisen tutkimuksen kohdalla luotettavuus määräytyy suhteesta tutkittavaan ilmiöön (Perttula 1995; ks. Virtanen 2006, 316).

Fenomenografia tutkii ihmisten käsityksiä asioista ja fenomenografia tarkoittaa ”ilmiöstä kirjoittamista”. Sen juuret ovat 1970-luvun Göteborgin yliopistossa ja Ference Martonin tutkimuksissa. Marton tutki opiskelijoiden erilaisia käsityksiä oppimisesta (Metsämuuronen 2003, 175). Fenomenografisessa tutkimusotteessa käytettävät aineistot ovat useimmiten empiirisiä laadullisia haastatteluaineistoja. Niiden kautta nostetaan esiin haastateltujen esittämiä erilaisia käsityksiä ja laadullisia eroja tutkittavissa ilmiöissä.

Fenomenografisessa tutkimusotteessa on keskeistä tutkittavan ilmiön kontekstin tunnistaminen, sillä juuri konteksti eli ilmiön "taustamaailma" kiinnittää erilaatuiset käsitykset kohdeilmiöön. Fenomenografista tutkimusotetta soveltavan tutkijan ei tulisi kohdella haastatteluaineiston sisältöä irrallisina, yksilöllisinä käsityksinä konteksteistaan, vaan merkitykset tulee nähdä siinä kontekstissa, johon käsiteltävä asia on yhteydessä. Tällöin vältetään siltä, että asioista puhutaan liian yleisellä tasolla. Fenomenografian kritiikki kohdistunut muun muassa siihen, että ei ole selvää, että tutkimuksen tulokset olisivat yleistettävissä käytännön ongelmanratkaisutilanteissa. Tämä johtuu muun muassa siitä, että ihmisillä on erilaisia käsityksiä asioista ja nämä käsitykset muuttuvat. Lisäksi kysymys on siitä kuinka mitataan käsityksiä ”oikeasta”, ”väärästä” ja ”kehittyneimmästä” jne. (Metsämuuronen 2000, 23).

4.4 Empiristinen diskurssianalyysi

Diskurssianalyysi on sekä terminä tuttu että metodina yleisesti käytetty. Empiristinen diskurssianalyysi on yksi sen muodoista. Valitsin empiristisen diskurssianalyysin koska olen kiinnostunut paikallisesta ja ajallisesti rajatusta aiheesta. Paikallisesti kouluverkko on juuri tällä hetkellä ajankohtainen aihe ympäri Suomea kuten tutkimukseni kohdealueellakin.

Diskurssianalyysissa tutkitaan sosiaalista todellisuutta ja tutkimusmetodina sen toimivuutta kuvaa se, että maailma koostuu käytännössä diskursseista. Diskurssianalyysissa aineistosta etsitään merkkejä diskursseista, nämä kootaan merkityksiksi, joita voidaan vahvistaa muita aineistoja ja viitteitä käyttämällä. Merkitykset kootaan paradigman tyyppisesti lähtien liikkeelle ilminäkyvästä ja etenemällä kohti tiedon määrittämisen epistemologista ja ontologista määritelmää. Määrittämistä vahvistaa löytyneen diskurssin vertaaminen tutkijan hyvin tuntemaan yhteiskunnalliseen genreen (Remes 2006, 316 - 317).

Empiristinen diskurssianalyysi toteutetaan kokoamalla aineistoa ihmisten välisestä kanssakäymisestä. Aineistot ovat yleisesti ottaen puhetta mutta Remes (2006, 350) mainitsee, että empiristinen diskurssianalyysi voidaan tehdä myös tekstimateriaalista. Tutkimukseni kannalta tällä maininnalla olisi merkitystä, mikäli suorittaisin aineistonkeruuta kyselyn kautta. Empiristisessä diskurssianalyysissä aineistosta etsitään merkkejä jotka kootaan merkityksiksi. Vertaamalla löydettyjä merkkejä yhteiskunnalliseen ympäristöön voidaan kertoa, miten diskurssi vaikuttaa siinä sosiaalisessa todellisuudessa missä elämme (Remes 2006, 350)

5. LIPERIN KOULUVERKON ANALYYSI

5.1 Liperin kouluverkon tila talvella 2009-2010

”Se nyt on tällä hetkellä kuitenkin vielä näillä ikäluokilla kohtalaisen toimiva...”

Talvella 2009 - 2010 Liperissä käytiin mielenkiintoiseksi ja välillä kiivaaksikin luonnehdittua keskustelua kouluverkosta, sen nykyisestä tilasta ja tulevaisuudesta. Keskustelun keskiössä oli nykyisen kaltaisen kouluverkon laajuus ja se kuinka monta peruskoulua Liperin kokoisessa kunnassa tulisi olla tulevaisuudessa. Keskustelua hallitsi etenkin oppilasmääriltään pienimpien kyläkoulujen eli Käsämän, Ristin ja Vaivion kohtalo. Taajamakoulujen lakkauttaminen ei tullut näissä keskustelussa esillä vaan keskusteltiin niiden oppilasmäärän lisäämisestä lakkautettavien koulujen kustannuksella.

Kysyin haastateltavilta heidän kantaansa vuoden 2010 kouluverkon suhteen. Millaisena he näkevät nykyisen kouluverkon ja mihin suuntaan se heidän mielestään on menossa. Kysyin myös heidän kantaansa asian ympärillä käydystä keskustelusta. Kuinka he ovat kokeneet kouluverkon ympärillä käydyn julkisen keskustelun ja kuinka aktiivisesti he ovat seuranneet käytyä keskustelua? Lisäksi tiedustelin heiltä myös, ovatko he itse kenties ottaneet siihen julkisesti osaa. Aiheena koulukeskustelu oli jokaiselle tuttu monesta eri syystä. Toisille aihe on henkilökohtaisestikin ajankohtainen oman elämäntilanteen vuoksi kun taas toisille se näyttäytyy etäisempänä asiana.

”Se on riittävä (koulumäärä). Ei missään nimessä pidä pienentää.”

Koulujen lukumäärästä eli nykyisen kouluverkon kattavuudesta vastaajat ovat yksityisellä tasolla yksimielisiä. Kouluverkko on nykymuodossaan ja tällä oppilasvolyymilla mitattuna heistä oikean kokoinen. Tätä mieltä ovat kuntalaiset, joilla itsellään on koulussa olevia tai pian opintielle lähteviä lapsia. Ainoastaan lapseton henkilö oli sitä mieltä, että varsinkin pienempiä kouluja voisi lakkauttaa. Syyksi hän mainitsee suoraan taloudelliset syyt.

”Vaikea äkkiseltään arvioida, mutta kyl kyllä nykyisellään kyläkouluja on tarvetta yks kaks laittaa alas. Ne on liian kalliita”.

Pienempien koulujen ylläpitäminen on hänen mielestään kallista. Hän ei kuitenkaan erittele sen tarkemmin tekijöitä joiden perusteella kyläkoulut ovat kalliita ylläpitää. Kyläkouluista aiheutuvia kustannuksia käsittelen enemmän tutkimuksen myöhemmässä osiossa.

Liperin kouluverkkoon suunnitellut muutokset eivät saaneet juurikaan suitsutusta vastanneilta. Vastanneista yksikään ei kannattanut suoraan koulujen lukumäärän vähentämistä nykyisestä . Varsinkin niiden haastateltujen kuntalaisten mielestä, joilla on omia kouluikäisiä lapsia, lakkauttamislinjalle ei pidä lähteä. Vastaavasti kunnallispoliitikassa mukana olevan vastaajan mielestä nykyinen koulutilanne on arvioitava kunnolla koska esimerkiksi oppilasmäärän kehitys luo puitteet tuleville kouluverkkopäätöksille. Vähiten kriittisiä koulujen lakkauttamisen suhteen näyttävät olevan lapsettomat henkilöt.

”Aloittavien ikäluokkien kohdalla tulee kohta eteen, hyvinkin pian, että meillä on liikaa aloituspaikkoja ja aloittavat ryhmät on varsin pieniä.”

Yllä olevan kommentin takaa on havaittavissa, että nykyinen tilanne on vielä kohtalainen oppilasmäärien suhteen, mutta tulevaisuudessa muutokset ovat lähes välttämättömiä. Muutoksen suurimpana perusteena ja samalla kunnan suurimpana haasteena tuntuu olevan juuri oppilasmäärien pieneneminen. Tämä kielii myös siitä oletuksesta, että kunnan ikäluokat pienenevät tulevaisuudessa. Tällöin on tulkittavissa myös se, että kouluverkko on muutospainneiden alla, millä voi olla merkitystä etenkin pienempien kylien kouluille.

Kouluverkkoa koskevassa päätöksenteossa on useita osa-alueita joita päätöksenteossa on otettava huomioon. Lähtökohtana koulupoliittisille päätöksille voidaan pitää oppilasmäärää. Vastaus kysymykseen siitä, minkä kokoista kouluverkkoa Liperissä on mahdollista ylläpitää, riippuu viime kädessä perusopetusta tarvitsevien ikäluokkien koosta. Merkitystä on myös sillä kuinka väestö on kunnan alueella jakautunut sillä koulupalveluiden kysyntä määräytyy pitkälti eri alueiden väestömäärän pohjalta.

Kuntapäättäjän kommentista on pääteltävissä, että Liperissä päätöksenteon taustalla on tieto, että väestöennuste tukee nykyisenlaisen kouluverkon supistamista. Tiedossa on ilmeisesti se, että absoluuttinen oppilasmäärä tulee laskemaan tulevaisuudessa. Oppilasmäärien laskemisen voidaan tosin ajatella koskevan kunnan reuna-alueita ja niiden kyliä. Näin ollen kommentin antanut kunnallispoliitikko näkee asian realiteettien kautta vaikka ei mainitsekaan, että kasvukeskuksen eli Ylämyllyn alueella tuskin on oppilasmäärän vähentymistä tulevaisuudessa. Tosin hänkin näkee muiden kuntalaisten tapaan nykyisenlaisen kouluverkon suhteellisen toimivana kokonaisuutena. Lisäksi hänen kommenttiinsa sisältyy maininta siitä, että tulevaisuuden ennustaminen on siinä mielessä vaikeaa, että jo muutaman lapsen syntyminen tai perheen muuttaminen alueelle voi muuttaa ennusteita positiiviseen suuntaan. Jo muutaman lapsen muutos muutaman kymmenen oppilaan koulussa vaikuttaa kunnan suunnitelmiin.

Toisaalta voi sanoa, että vastaavasti muutaman perheen muuttaminen paikkakunnalta pois voi muuttaa tilanteen toiseen suuntaan joka vaikuttaa koulun oppilasmäärään tuntuvasti. Tämä osoittaa, että oppilasmäärien tarkka ennustaminen on todella haastavaa ja epävarmaa toimintaa. Erilaisten muuttujien määrä on suuri jolloin pienten kyläkoulujen tilanne voi muuttua arvaamattomasti. Kuntalaisten rooli tämän kaltaisessa toiminnassa on sivustaseuraajan rooli jossa todellisten vaikuttimien vaikutus koulupäätöksiin ei välttämättä välity heille.

Yksityisellä tasolla asiaa tarkasteltaessa huomaa, että poliittinen vastuu painaa vastauksia annettaessa. Kunnallispoliitikko on periaatteessa kuntalaisten kanssa samalla linjalla, että kouluverkko nykyisellään on toimiva eikä ainakaan akuuttia muutospainetta tunnu olevan. Hän toisaalta mainitsee, että pidemmällä aikajanaalla asiaa katsottaessa muutospaineita on ilmassa. Lähinnä kyse on tällöin oppilasmäärästä eikä niinkään taloudellisten säästöjen saamisesta. Subjektiiivisuus näkyy kuntalaisten vastauksissa siten, että on oman edun mukaista ja lasten kannalta tärkeää säilyttää lähellä sijaitseva koulu. Tällöin koulua ei käsitellä kuntopoliitiikan kokonaisuuteen kuuluvana osana vaan yksittäisenä tekijänä.

Vanhempien vastausten perusteella laaja kouluverkko takaa sekä vanhemman että koululaisen näkökulmasta katsoen toimivan kokonaisuuden. Nykyinen kouluverkko kyläkouluineen mahdollistaa kylillä asuvien koululaisten lyhyemmät koulumatkat ja siten ajallisesti päivät eivät veny pitkiä. Tällöin kouluverkko on heille laadullinen kysymys ja ilmaisee päättäjien kannan kyliä kohtaan. Uskoa nykyisen kouluverkon toimivuuteen kuntalaisilla tuntuu olevan päättäjiä enemmän.

Kouluverkon laajuus on poliittinen päätös ja sen vuoksi kuntapäättäjän mielipide on kuntalaisia varovaisempi. Vaikka epäsuorasti hän on kouluverkon laajuuden suhteen kuntalaisten kanssa samalla linjalla niin pitää huomioida, että politiikassa toiminta on yhteistyöhön ja kompromisseihin perustuvaa. Täten puoluepoliittisten kuvioden takia tietyissä asioissa voi hallita oman poliittisen ryhmän kesken sovittu ryhmäkuri. Tällöin tietyistä asioista puhuttaessa vastaukset voivat olla ympäripyöreitä. Haastattelutilanteessa ei kuitenkaan tullut ilmi tällaista ryhmäkuriä.

5.2 Kouluverkosta käyty julkinen keskustelu

”No tässä kouluverkkokeskustelussa bunkkereihin asettautuminen on aika voimakasta...”

”On ollu aiheellinen keskustelu. Jotenkin tullu semmonen olo, että läpinäkyvyys on puuttunut kokonaan. Kunnan puolelta toimitetut luvut ja... ei oo aina ollut paikkansapitäviä.”

Haastatelluista jokainen myönsi seuranneensa keskustelua enemmän tai vähemmän aktiivisesti. Aihe ei ole ollut tästä syystä kellekään täysin tuntematon. Aktiivisemmin keskustelua olivat seuranneet perheelliset henkilöt. Heidän kiinnostuksensa aiheita kohtaan selittää elämäntilanne eli oman jälkikasvun opintie ja se millaista koulua lapset käyvät tai tulevat käymään. Elämäntilanteella näyttäisi olevan myös vaikutusta siihen kuinka keskustelua on tulkittu. Hyötyä käydystä julkisesta keskustelusta ovat saaneet nimenomaan perheelliset henkilöt, jotka ovat saaneet sen kautta uutta muun muassa tietoa koulupolitiikasta.

Kunnallispolitiikassa mukana olevien ja sivusta päätöksentekoa seuraavien kuntalaisten käsitykset käydystä keskustelusta kuitenkin vaihtelevat jonkin verran. Vaikka keskustelu näyttää olleen kuntapoliitikon mielestä tahmeaa, niin kuntalaisten mielestä keskustelu on ollut hyödyllistä. Käydyin julkisen debatin kautta esiin on tullut pääasiassa tärkeitä asioita, jotka olisivat muutoin voineet jäädä suurelta yleisöltä tietämättömiin.

”Voisin sanoa, että jopa törkeää toimintaa välillä. Junttausta.”

”On mielenkiintoista ollut seurata... on alkanu luurankoja löytyä kaapeista, vähän hämääriä juttuja paljastunut ja uutta tietoa tipoittain tullu esiin.”

Kuntalaisten vastauksista on havaittavissa epäluottamusta kuntapäättäjiä kohtaan. Kaikkea olennaista tietoa koulupäätöksistä päättäjät ja virkamiehet eivät välttämättä ole äänestäjille välittäneet. Tärkeää on tiedostaa se, että monesti kunnan virkamiehillä on tiedotusvelvollisuus kuntalaisten suhteen tärkeistä prosesseista.

Epätietoisuus kuntalaisten keskuudessa kasvaa tilanteessa, jossa tietoa ei koeta saatavan tarvittavasti. Osittain tästä johtuu ilmapiirin kärjistyminen ja kuntalaisten syyttävä sormi osoittaa poliittista valtaa käyttävien suuntaan vaikka varsinainen valmistelutyö on usein toisissa käsissä. Läpinäkyvyyden puute kouluverkkoasiassa on ollut vastausten perusteella ilmeinen. Lisäksi mainitaan muun muassa, että ”luurankoja” on löytynyt kaapeista. Kuntapolitiikassa mukana oleva ei mainitse tällaista ”luurankojen” esille tuloa lainkaan.

Läpinäkyvyyden puute tuli ilmi ainakin osittain YLE:n Suomi Express ohjelman kautta. Liperin koulukeskustelu oli herättänyt valtakunnallisen median mielenkiinnon ja huhtikuussa 2010 YLE:n Suomi Express ohjelma *Liperin laskuoppi* käsitteli asiaa. Ohjelmassa muutama asialle omistautunut kuntalainen toi esiin mielipiteensä siitä, kuinka kunnan puolelta annetut luvut ovat muuttuneet prosessin aikana. Nämä henkilöt kertoivat samalla mielipiteenään, että annetut luvut eivät kaikilta osin ole oikeita. Haastattelemistani henkilöistä jokainen sanoi katsoneensa kyseisen ohjelman, joten päätän, että ohjelmalla on voinut olla merkitystä haastateltujen mielipiteeseen tietojen läpinäkyvyydestä. Vastauksista voi päätellä, että keskustelu on ollut jollakin tapaa tarkoitushakuista, mutta avoimen kunnallisen päätöksenteon ja kunnallisdemokratian kannalta se on ollut tärkeää.

Keskustelu kouluverkosta Liperin kunnassa on kuitenkin profiloitunut muutamaa aktiiviin toimijaan. Kunnan toimista tai toimimattomuudesta tehdyt tutkintapyynnot ja kirjoittelu julkisissa medioissa on pitkälti samojen henkilöiden aikaansaamaa. Erinäiset kantelut oikeusviranomaisille antavat syyn päätellä, että keskustelua on käyty negatiivisessa ilmapiirissä. Kuntalaisten on tässä tilanteessa vaikea päättää, mitä puolta luottaa enemmän. Havaittavissa on, että kuntalainen kuitenkin helpommin luottaa aktiivikuntalaisiin kuin päättäjiin. Syitä tähän on varmasti monia, mutta oman viitekehukseen kuuluvan henkilön luotettavuus on ilmeisesti suurempi kuin kunnallisen päättäjän joka ei ole tuttu kuin korkeintaan nimeltä.

Käytyä keskustelua näyttää hallinneen kaksi eri osapuolta ja näkökulmaa. Silmiinpistävää tuntuu olleen osapuolten melko perusteellinen jakautuminen nykyistä kouluverkkoa puolustavaan ja muutosta hakevaan joukkoon. Osapuolet ovat jakautuneet myös kunnan päättäjien ja virkamiesten

sekä edellä mainittujen aktiivien välillä. Mitään ”kolmatta linjaa” tai osapuolta keskustelussa ei näytä olleen mukana, ellei tällaiseksi huomioida hiljaista enemmistöä joka seuraa tilanteen kehitystä sivusta tai ei ole kiinnostunut siitä laisinkaan. Tämä keskustelu peilaa hyvin jollain tapaa laajemminkin nyky-yhteiskunnan jakautumista kyllä – ei linjoille eri asioissa. Valtakunnan tasolla tällainen linjojen vetäminen on havaittavissa muun muassa suomalaisten kannoissa EU -asioiden suhteen. Siinä mielessä käyty keskustelu on noudatellut nykyaikaista trendiä ja joko tai asennetta yleisemminkin.

Kunnallispolitiikan mielestä osapuolet ovat jakautuneet tiukasti asemiin ja ovat täten ”bunkkeroituneet” kuten hän asian ilmaisee.

”Puhutaan ehkä vähän eri kielillä ja sitten aika paljon tätä keskustelua on värittänyt jos joku esittää argumentin niin sitä argumenttia ei katsota sinällään ja sille ei yritetä keksiä vasta-argumenttia vaan se argumentti tyrmätään suoraan, että tuo on väärin, vääristelyä tietoa. ”

”Sitten ei kumpikaan osapuoli, ei koulujen lakkauttajat eikä koulujen puolustajat oikein osaa keskustella keskenään. ”

Siihen, miksi keskustelu on polarisoitunut ja osittain kärjistynytkin voi vaikuttaa se, että muutama vuosi sitten lakkautettu Liperin lukio jäi kaivelemaan joidenkin lakkautusta vastustaneiden ihmisten hampaankoloon. Lakkautuksen syyt eivät kaikkia miellyttäneet, sillä yksi argumentti jolla lakkautusta perusteltiin, oli lukiolaisten väheneminen. Lukion lakkauttamista vastustaneet tahot olivat valmiita muun muassa siirtämään lukion kirkonkylältä lähemmäksi Joensuuta Ylämyllylle. Tämän uskottiin lisäävän joensuulaisten halukkuutta tulla Liperin lukioon. Liperin kaltaisessa pienehkössä kunnassa, jossa ilmapiiri on myös osittain sisäänpäin lämpiävä, tällainen tapaus muistetaan. Henkilökemioiden vaikutusta käytyyn keskusteluun ei kannata väheksyä.

Yksityisellä tasolla käyty keskustelu on ollut vastaajien mielestä kuitenkin tärkeä ja avartava asia. Tarkoituksellinen hangoittelu ei noussut esiin vastauksissa vaan huoli kouluverkon suhteen vaikutti aidolta. Periaatteellinen vastustaminen pelkästä vastustamisen ilosta ei tullut ilmi. Toisaalta käyty keskustelu ei näytä aiheuttaneen ratkaisua tilanteeseen eli kouluverkon tulevaisuuteen. Keskustelu on avannut näkökulmia tulevaisuudesta ja muun muassa oppilasmäärien riittävyys kyläkouluissa on ollut esillä puheissa.

Keskustelua on leimannut tietynlainen tarkoitushakuisuus lähinnä poliittisessa mielessä. Mahdollisten poliittisten pisteiden toivossa on annettu asioista yksinkertaistettu kuva. Varsinaisia vartenotettavia keinoja ei ole tunnut esitetyn kouluverkon puolustajien puolelta. Tällainen puhe on siten tulkittavissa populistiseksi. Osalla kuntapäättäjäistä voi myös olla henkilökohtaisia ambitiesiöitä seuraavia kunnallisvaaleja kohtaan jolloin vastapuolen lyöminen kouluverkkoasiassa on oiva keino kerätä poliittisia pisteitä varsinkin kyliltä joiden koulu on ollut lakkautuspuheiden keskiössä. Kuntapolitiikassa korostuu nimenomaan paikallisten asioiden ja palveluiden esille ottaminen koska lähidemokratia toteutuu juuri kunnallispolitiikan kautta. Oman asuin ympäristön kehitykseen vaikuttaminen on helpointa paikallisen politikoinnin avulla. Tällä tavalla asiaa tarkastellen ymmärtää paremmin syitä siihen, miksi tietyt henkilöt tuovat kantansa esiin esimerkiksi kouluverkkoasiassa.

Kunnallispoliittiset ambitiesiöt tulevat esiin tutkimuksen kuluessa. Lähestyvät kunnallisvaalit mainittiin koulukeskustelun yhteydessä. Kuntalainen mainitsee keskustelun saaneen populistista vivahdetta, mikä johtuu juuri osittain tulevista kunnallisvaaleista syksyllä 2012. Vaikka puhe voi olla populistista, on hyvä muistaa, että taustalla voi olla myös aito huoli kunnan palveluverkosta yleisemminkin ja perusopetus on monelle ihmiselle aidosti tärkeä asia.

”Siellä haisteltiin vähän tulevia. Vaalit lähenee...”

”Se on, että kaikille pitää luvata, että koulut säilyy, koska ihmisille on se koulu on ensimmäinen lähijuttu terveydenhoidon ohella minkä perusteella kyllä valitaan niin ku ketä äänestetään, että sitten kukaan vaan ei uskalla sanoa ja kukaan ei halua sitä ikävää asia sanoa, että sitten käytännössä tehdään idiootteja päätöksiä. Täysin niin ku kunnan edun vastaisia.”

Puheet populismista pitänevät vastausten perusteella paikkansa siinä mielessä, että kouluverkon karsimista vastustavien taholta ei ole kuultu toimenpide-ehdotuksia siitä kuinka nykyisenlainen kouluverkko saadaan jatkossakin ylläpidettyä. Vastaajien mielestä joidenkin henkilöiden henkilökemioilla on tekemistä kouluverkkokeskustelussa ja siten vastustus on toisinaan henkilöiden välistä voimien mittelöä ilman esittämiskelpoisia toimintavaihtoehtoja.

Tämän perusteella ennen seuraavia syksyn 2012 kunnallisvaaleja ei kouluverkko, tai ainakaan sen supistaminen tule esiin vaaliteemoissa. Yksikään poliittista valtaa halajava henkilö tuskin kampanjassaan alkaa esitellä leikkauslistoja ainakaan perusopetuksen osalta. Tällöin paine

nykytilanteen ylläpitämiseen vaalilupauksissa on helpommin esillä. Toisaalta voidaan kysyä rehellisesti, että onko henkilö, joka ei suosiopisteiden varjolla puhu aidosti kuntalaisten kannalta tärkeistä asioista, oikea päättämään kunnan suunnasta. Puhumattomuudella ja asioiden työntämisellä syrjään tai taka-alalle ei ainakaan saada muutoksia aikaan. Poliittinen eduntavoittelu voi johtaa siihen, että todellisuudessa tehdään yleisen edun vastaisia päätöksiä joista voi kunnan kannalta oltuna todeta olevan sille jopa haitallisia.

Yleisellä tasolla käyty keskustelu ei välttämättä ole antanut ulkopuolisille mairittelevaa kuvaa Liperin kunnan poliittisesta ilmapiiristä ja keskustelukulttuurista. Ulkopuolisen silmiin tilanne on näyttäytynyt siten, että ihmiset riitelevät eivätkä asiat. Yksityisten toimijoiden taholta poliisille annetut tutkintapyynnot ovat osa tätä rumbaa joka antaa kuvaa ulkopuolisille kunnan asioiden hoidon suhteen. Tämä kuvastaa osaltaan luottamuksen tasoa jota virkamiehillä ja muutamilla kuntalaisilla on toisiaan kohtaan. Kuntalaisena voi kysyä, onko tästä hyötyä kuntalaisen kannalta ja laajemminkin kansalaisen kannalta, koska muutaman kerran asiaa on käsitelty Kuopion hallinto-oikeudessa asti.

5.3 Kouluverkko taloudellisena tekijänä

”Miusta tuntuu, että talous ajaa kaiken edelle. Koulun pitäis olla likellä ja ei talouden kautta pitäis ajatella liian paljon.”

”62 000 eurolla saa, sillä saa yhden luokanopettajan...”

Taloudelliset resurssit nousevat oppilasmäärän lisäksi esille kouluverkkoasiassa keskusteltaessa. Yleisesti Suomen kunnissa eletään tätä nykyä taloudellisesti niukkoja aikoja. Tähän johtopäätökseen pääsee seuraamalla poliitikkojen, virkamiesten ja kunnallispäättäjien puheita suomalaismediassa. Syyksi kuntien taloudelliseen ahdinkoon esitetään useita eri syitä, kuten maailmanlaajuisia talouskriisiä ja valtion lisäämien tehtävien määrää kunnille. Kunnissa nuristaan, että valtion taloudellinen tuki kunnille ei ole pysynyt linjassa annettujen uusien tehtävien kanssa. Samalla monissa kunnissa väestökannan ikääntyminen on näkynyt eläkkeelle jäävien määrään lisääntymisenä, mikä puolestaan näkyy vähentyneinä kuntien verotuloina ja samalla lisääntyvinä menoina sosiaali- ja terveystaloudessa.

Taloudellisuus on esillä lähes joka paikassa ja laajempi taloudellinen ajattelu on johtanut siihen, että kunnissa joudutaan huomioimaan taloudelliset tekijät päätöksiä tehtäessä entistä enemmän. Taloudellinen ajattelu joka kunnissa on, vallalla juontaa juurensa liikemaailmasta omaksutuista johtamismalleista. Tätä teoriaa kutsutaan nimeltä New Public Management (NPM), eli uusi julkishallinta. Taloudellinen ajattelu on viety kunnissa sen jokaiselle sektorille joista sivistyspuoli ja sen kautta perusopetus on yksi osa-alue. New Public Management- ajattelun kautta pyrittäviin säästöihin pyritään niin kilpailuttamistoimin kuin myös keventämällä kunnallisia rakenteita ja organisaatioita.

New Public Managementia eli liikemaailmasta kunnalliseen päätäntään omaksuttuja toimintamalleja sovelletaan ympäri Suomea. Julkisista hankinnoista annettu laki (348/2007) määrittelee julkisen hankintatoiminnan keskeiset periaatteet. Kustannustehokkuuden etsiminen perusopetuksen saralla on huomattavissa muun muassa koulukuljetusten järjestämisessä. Pienemmissä kunnissa tällainen kilpailutus voi kuitenkin olla paljon silmänlumetta sillä usein voi olla niin, että taksipalveluita tai joukkoliikennepalveluita tarjoavia yrittäjiä on vain muutamia, jolloin kunta ei saa todellista etua kilpailutuksen kautta. Mitä suurempi on kunnan väestöpohja, sitä enemmän on yleensä toimijoita eri aloilla ja siten myös kilpailutuksesta koituva hyöty on kunnalle usein suurempi.

Haastatellut ymmärtävät yleisellä tasolla, että kouluverkkoa ei voida ylläpitää ilman taloudellista panostusta mutta silti he kokevat, että taloudellisestikin niukoissa olosuhteissa perusopetus on osa-alue josta ei tulisi leikata ensimmäisenä. Mikäli taloudellisia resursseja ei ole tarpeeksi, ymmärretään, että mahdollisuuksia ylläpitää kaikkia kouluja ei ole.

”Varmaan ihan silleen... hyvä. Ei pitäis olla vähemmän ainakaan, sääli kun lopettavat niitä. Resursseja kai sitten ei oo...”

Haastateltavat ovat yksityisellä tasolla valmiita myöntymään joidenkin koulujen lakkautuksiin, jos niiden avulla saadaan todellisia säästöjä aikaan ja jäljelle jäävät koulut voidaan siten pelastaa. Vastausten perusteella nykyisellään voidaan lakkauttaa koulu tai pari mikäli niiden kustannukset nähdään liian korkeina kokonaisuutta ajatellen. Tutkimuksen myöhemmässä osassa palataan niihin kouluihin joita haastateltavat mainitsevat lopetettaviksi.

Haastatteluista ilmenee, että taloudellisten tekijöiden uskotaan olevan ensisijaisesti päättäjien lakkautuspuheiden taustalla. Tämä kielii siitä, että kuntalaisille välitetään tietoa, että nykyisenlainen kouluverkko on taloudellisesti kallista ylläpitää ja siten perusteltua supistaa tulevaisuudessa. Tämä tulee ilmi kuntalaisten mielestä siinä, että säästöjen aikaansaamiseksi koulujen lakkauttaminen tuntuu olevan kustannusleikkausten kärkipäässä. Esimerkiksi pienempien koulujen positiivisista tekijöistä, kuten oppimisympäristöstä puhuminen, ei ole noussut esiin päättäjien puheissa, eivät myöskään koululaisten lyhyemmät koulumatkat.

Koska Liperin kouluverkkokeskustelun yhteydessä on esiin tuotu ensisijaisesti taloudellisia argumentteja, tiedustelin haastatelluilta heidän mielipidettään siitä, pitäisikö asiaa tarkastella muiden arvojen kautta. Pitävätkö haastateltavat kouluverkkoa enemmän taloudellisena asiana vai onko kouluverkon ensisijainen tarkoitus olla yleishyödyllinen palvelu, jossa tehokkuus- ja taloudellisuusajattelun (New Public Management) tulisi olla toissijaisia seikkoja.

Siihen kumpaa tekijää tulisi painottaa enemmän, ei ole saatavissa yleispätevää vastausta. Toisten mielestä ensisijaisen merkityksen päätöstenteossa tulisi olla pehmeillä arvoilla kun taas toiset painottavat taloudellisia argumentteja. Ilman taloutta ei kouluverkkoa voi kuitenkaan käsitellä kuten aiemmin on käynyt ilmi. Vaikuttaa siltä, että kouluverkko on hyvin arvolutautunut asia. Vastaajan oma perhetilanne esimerkiksi vaikuttaa vahvasti annettuihin vastauksiin. New Public Management –pohjainen ajattelu tulee ilmi lähinnä näkemyksissä, jotka koskevat koulutuspalveluiden keskittämistä isompiin yksikköihin.

Kouluverkon taloudellisuudesta puhuttaessa nostin esiin Liperin kunnan saamaan valtionavun (62 400 €), jonka tarkoitus on luokkakokojen pienentäminen. Käytännössä tuki riittää esimerkiksi uuden opettajan palkkaamiseen kuntaan. Yllättäen suurin osa haastatteluista ei ollut aiemmin kuullut tuollaisesta tuesta laisinkaan. Selvitin heidän mielipidettään kyseisen tuen suhteen ja sitä, kuinka merkittävänä he näkevät tuon tuen Liperin kannalta ja millaista merkitystä tuella on heidän mielestään Liperin kouluverkon kannalta.

”Hyvä asia. Kunhan ne rahat menee tarkoitukseensa. Eihän se ole kovinkaan iso summa kokonaisuutena mutta ehdottomasti hyvä asia. Saishan se isompikin olla.”

”Minusta se on vähän sekä että. Totta kai siinä taloudelliset resurssit tulee ja pitää ottaa huomioon jos taloudelliset resurssit loppuu kesken.”

Liperin kunnan saamaa valtiontukea pidetään pääasiallisesti hyvänä asiana vastaajien keskuudessa. Realistisuus vastaajien mielessä kuitenkin säilyy eikä tuella uskota yleisesti olevan merkitystä pidempiaikaisena ratkaisuna. Enemmänkin tuella koetaan olevan symbolista arvoa jolla valtio osoittaa kunnille huomanneensa kuntien tukalan tilanteen luokkakokojen suhteen. Sen sijaan kunnallispoliitikko pystyi sanomaan tarkalleen kuinka paljon kunta tuolla rahalla todellisuudessa saa aikaan. Kommentti on seikkaperäinen ja antaa realistisen kuvan siitä mihin tuella on alun perin kenties pyrittykin.

”62 000 eurolla saa, sillä saa yhden luokanopettajan ja muutaman tunnin tuntiopettajalle, että kyllähän sillä voi oikein kohdennettuna saada myös keskiarvoa (luokkakokojen) tiputtetua.”

Käytännössä valtionapu näyttäisi olevan kosmeettinen toimenpide, jolla korjataan ja kaunistellaan tilastoja. Oikein kohdennettuna suhteellista luokkakoon määrää saadaan ainakin siis hetkellisesti korjattua. Haasteita riittää kuitenkin sillä tuki riittää käytännössä ainoastaan yhden vuosikurssin osalle ja on määräaikaaisuutensa takia ongelmallinen.

”meillä on suurimmat luokat on tällä hetkellä Liperin koululla siellä on 30 lapsen luokkia mikä on aivan liikaa se on luokkakokona liian suuri. Jos sitä pystyy puolittamaan yhden tämmösen viitosluokan ottamalla siihen uuden opettajan niin kyllähän se silloin on oikein kohdennettu.”

Suurimmat luokat ovat Liperin koululla joten tuki kohdennetaan todennäköisemmin sinne. Näin ollen tuella ei ole merkitystä pienempien kyläkoulujen ja siten koko kouluverkon suhteen. Kyläkoulujen luokkakoot ovat usein myös luonnostaan pienemmät vähemmän oppilasmäärän vuoksi, joten on luonnollista, että tukea ei ole ensisijaisesti kohdistettu niille. Toisaalta liiallinen oppilasmäärä ei olekaan kyläkoulujen ongelma vaan niiden ensisijaisia ongelmia vaikuttavat useammin olevan sijainti ja vähäinen oppilasmäärä. Koulukiinteistöjen kuntokin on nostettu esille.

”Rahoituksessa on otettava huomioon, että aika paljon näissä luokkakoon määrissä on vaihteluja joka vuosi, että minkä kokoisia luokkia.”

”Jos on isompi massa niin silloin tulevien vuosien ennustaminenkin on helpompaa ja on pienemmät vaihtelut siinä minkä kokoisia luokkakokoja tulee ”

Menopuolella koulujen ylläpito tietää kuluja. Opettajien palkkojen, koulukiinteistön ylläpitokustannusten, koulukuljetusten ja päivittäisten ruoka-aterioiden muodossa aiheutuu vuosittain kuluja kunnille.

Kouluverkolla on positiivista taloudellista merkitystä. Koulu tuo työtä muun muassa koulukuljetusten muodossa. On tärkeä huomioda, että koulujen lakkauttaminen ei välttämättä sinänsä lisää työttömyyttä kuljetusfirmoissa koska tällöin oppilaiden kuljettaminen taajamiin lisääntyy. Kysymys onkin kunnan kannalta toisenlainen, eli tuoko keskittäminen todellisia säästöjä. Positiivista merkitystä koululla on myös sosiaalisten verkostojen kautta. Usein koulutilat ovat koulupäivän jälkeen erilaisessa sosiaalisessa käytössä. Esimerkiksi kerhot, seurat ja kansalaisopisto voivat käyttää tiloja omiin tarkoituksiinsa iltaisin. Mikäli koulu lopetettaisiin, voi käydä niin, että rakennuksen muukin käyttö vaikeutuisi ja sen ylläpito heikkenisi. Tämä voi aiheuttaa muunkin toiminnan näivettymiseen kylällä, koska yhteiset tilat eivät olisi enää käytössä.

Taloudellisesti perusopetuksen kustannukset jakautuvat opetusta järjestävän kunnan ja valtion kesken. Valtionosuuden määrä koostuu eri muuttujista, muun muassa oppilasmäärästä ja on siitä johtuen hiukan eri suuruinen kunnasta riippuen. Vuoden 2010 talousarviossa valtio oli lisännyt ”muutaman miljoonan” luokkakokojen pienentämiseen. Liperin osuus tuosta summasta on 62 400 euroa. Liperin kunnan sivistysjohtaja ei usko, että tuolla tuella olisi merkitystä kouluverkkokeskustelussa (Karjalainen 15.2.2010).

Vastausten perusteella voi tulkita, että taloudellisten mittareiden katsotaan yleisesti olevan niitä arvoja, joille kumarretaan ja joiden perusteella päätökset pitkälti tehdään. Taloudelliset realiteetit ja euromääräiset lukemat pitää ottaa huomioon päätöksissä mutta niiden liiallinen ajatteleva ei vastanneiden mielestä ole kuitenkaan itsetarkoitus. Vastausten perusteella saa kuvan, että koulujen yleishyödyllistä merkitystä niin kylälle kokonaisuudessaan kuin oppilaiden ja kyläläisten kannaltakin ei tulisi alistaa taloudelliselle ajattelulle. Nykyisenlainen New Public Management -tyyppinen johtamistapa vaikuttaa kuntien toimintaan. Liikemaaailman johtamismallit eivät tunnu kuntalaisten vastauksien perusteella kuitenkaan soveltuvan julkiseen hallintoon. Liikelaitosmainen toiminta on silti nykyisin arkipäivää kunnissa. Kulttuuri- ja sivistystoimissa, johon perusopetuksenkin katsotaan kuuluvan, tämänkaltainen toiminta ei tunnu olevan oikeasuuntaiselta kehityskululta.

Kouluverkko nähdään yleisellä tasolla taloudellisten resurssien kautta. Kouluverkon ylläpitäminen tarvitsee yhteiskunnan taloudellista tukea ja viime kädessä ilman taloudellista panosta ei kouluja voida ylläpitää. New Public Management -pohjaisen ajattelun kannalta tarkastellen kunta pyrkii tehostamaan perusopetuksen resurssien käyttöä. Arkikielessä tämä ymmärretään usein siten, että kunta pyrkii löytämään säästökohteita perusopetuksen alalta. Tällöin kuntalaisista tuntuu siltä, että lakkautustoimenpiteet ovat listalla kärkisijoilla. Tuottavuuden hakemiseen on haettu ratkaisu muun muassa tiettyjen palveluiden keskittämisen kautta, jolloin esimerkiksi kouluruoan valmistaminen on yhden suuremman keskuskeittiön varassa.

Yksityisellä tasolla analysoitaessa annettuja vastauksia kuvastuu huoli siitä, että talousajattelu ajaa inhimillisten arvojen edelle. Vastaajien mielestä olisi ehdottoman tärkeää, että kouluasiassa ei ajateltaisi pelkästään taloutta vaan annettaisiin arvoa koulujen sosiaaliselle pääomalle. Sosiaalisen pääoman alaan voidaan katsoa kuuluvaksi toiminta joka toimii koulurakennuksen ympärillä. Seuratoiminta on tällaista toimintaa joka aktivoi kyläläisiä.

Eräs vastanneista mainitsee seikan joka ei tullut ilmi muiden haastatteluissa. Hän huomauttaa, että koululla on merkitystä myös kylän tonttien ja kiinteistöjen arvon kannalta. Hänen mukaansa koulu nostaa todennäköisesti tonttien arvoa ja houkuttelee alueelle samalla uusia asukkaita. Tonttien arvon nouseminen kielii alueen elinvoimaisuudesta ja siten on imagollisesti kunnan sekä kylän kannalta positiivinen asia.

”Kyläkoulullahan on suoraan merkitystä, väittäisin jopa esimerkiksi kiinteistöjen ja tonttien hintoihin. Se vaikuttaa suoraan, että siltä kannalta kyläläisille ainakin se koulu on erittäin tärkeä siitä... siitä näkökulmasta ja imago että meillä on täällä koulu”

Koulu tuskin itsessään on ainoa syy muuttaa kylälle, mutta se voi edesauttaa muuttopäätöksen tekemistä. Sinänsä tonttien arvoon vaikuttaa moni muukin asia kuin koulu. Tontin sijainti järven rannalla nostaa arvoa ja elämänlaadulliset tekijät korostuvat ihmisten asuinpäätöksissä nykyisin. Lisäksi kunnallisen infrastruktuurin saatavuus on olennaisen tärkeä asia maaseudullakin eli koulu on vain yksi muuttuja asuinpaikan valinnassa.

”Ehdottomasti on tärkeä. Itelläkin on pienet penskat, niin ei tulis muutettua jos ei olisi koulua.”

”Onhan se iso juttu, iso juttu kylälle se koulu. Ei muuten ois pidetty tällöisiä mielenosoituksia jos se ei olis iso juttu.”

Kuntalaisten kannalta koulua ei nähdä muutoin menoeränä kuin verojen kautta. Koulu nähdään pääsääntöisesti myönteisenä asiana, kuten esimerkiksi merkittävänä statussymbolina kylälle. Oma koulu houkuttelee mahdollisia uusia asukkaita alueelle ja sitä myöten väestönkasvua joka puolestaan luo edellytyksiä koulun säilymiselle edelleen kylällä. Uusien lapsiperheiden halukkuutta muuttaa alueelle usein lisää palveluverkkoon kuuluva lähikoulu. Yllä oleva kommentti osoittaa, että lähikoulua arvostetaan todella. Tietynlainen turvallisuus ja kodinomaisuus näytetään liitettävän perusopetukseen eikä siitä tunnuta mielellään luovuttavan. Alueen positiivinen maine voi lisätä muuttohalukkuutta ja se lisää puolestaan asuintonttien kysyntää ja kysynnän lisääntyessä tonttien arvo nousee.

Myrdalin (1957) teoria sopii kuvaamaan tätä kehitystä. Myrdalin teorian mukainen kehityssuunta on havaittavissa Liperissä Ylämyllyn alueella. Entiselle varuskunta-alueelle Jyrin kylään on kaavoitettu viime vuosien aikana uusia omakotitalotontteja. Kysyntä tontteja kohtaan on ollut niin suurta, että kaikki halukkaat eivät ole heti tonttia saaneet. Nyt alueella on paljon uusia omakotitaloja ja nuoria perheitä. Entisistä armeijan kasarmeista ja taloista on kunnostettu muun muassa luokkatiloja ja siten alue on saanut uuden elämän. Samansuuntainen kehitys Pohjois-Karjalan alueella on havaittavissa Kontiolahden Lehmon alueella.

Avain menestykseen ei tule itsestään, vaan Joensuun menestyminen vaikuttaa positiivisesti ympärysalueiden kehitykseen. Joensuu on samaa työssäkäyntialuetta ympäröivien kuntien kanssa ja moni käy töissä Joensuussa. Positiivinen kehitys heijastuu siten niin talouden kuin väestönkehityksenkin kautta. Kauemmaksi siirryttäessä kasvukeskuksen sydäimestä alueen vetovoima alkaa kärsiä. Tämä on havaittavissa siten, että Liperin Ylämyllyn ja Kontiolahden Lehmon alueen lisäksi muissa ympäröivissä kunnissa ei ole havaittavissa samanlaista, selkeää kasvu- ja muuttotrendiä. Nämä mainitut alueet ovat houkuttelevuutensa ansiosta lisänneet myös kunnille paineita infrastruktuurin ja palveluiden tarjoamisen suhteen.

Yleisellä tasolla oma koulu nähdään positiivisena asiana eikä tämän kysymyksen yhteydessä ilmene vastaajien kesken ristivetoa. Yksityisellä tasolla puolestaan löytyy erilaisia painotuksia sen suhteen, mitkä syyt puoltavat omaa koulua. Suurin vastauksista ilmenevä merkitys on pienemmän koulun oppimisympäristö. Esimerkiksi kahden haastatellun pienen lapsen isän mielestä kyläkoulu

on todella merkittävä tekijä kylälle. Merkittävyys korostuu muun muassa siten, että aihe on nostanut kuntalaisia mielenilmaisuihin. Se jos mikä kuvastaa hänen mielestään oman koulun arvoa.

Oppilasmäärät ovat vastanneiden mielissä puhuttaessa kouluverkosta. Havaittavissa on, että lähitulevaisuudessa taajamissa ei näköpiirissä ole laskua oppilasmäärissä. Ylämyllyn alue on vetovoimainen kasvualue joka houkuttelee etenkin lapsiperheitä. Tällöin kärsijän rooliin jäävät aluekeskusten näkökulmasta syrjemmässä sijaitsevat koulut, joiden väestö vanhenee nopeammin eivätkä lapsiperheet ole enenemissä määrin kiinnostuneet muuttamaan alueille.

Tutkimuksessa esille nousevat Liperin kunnan väestönkasvun ennusteet. Väestönkasvu kunnassa on tilastollisestikin viime vuosina ollut tosiasia. Liperin suurin alueellinen voittaja-alue on epäilemättä Jyrin alue mutta vetovoimaa on muillakin alueilla. Kylistä etenkin Vaivion huomautetaan olevan houkutteleva ja potentiaalinen kasvualue. Alueelle olisi mahdollisesti muuttamassa nuoria perheitä tulevaisuudessa.

”Vaivioon esimerkiksi on vissiin muuttamassa lapsiperheitä, niin pitäis siellä olla koulu lähellä. Jos on kasvua, niin koulu pitäis kyllä olla.”

Toinen kylä, mikä huomioidaan laajentuvana, on Mattisenlahden alue. Alueen omakotitalojen määrä on lisääntynyt tasaiseen tahtiin viime vuosina ja tästä johtuneen osaltaan myös se, että koulun oppilasmäärä on pysynyt tasaisena vuosien ajan. Vaivion ja Mattisenlahden vetovoimatekijöinä voidaan pitää kasvukeskuksen eli Ylämyllyn läheisyyttä. Läheinen sijainti aluekeskukseen Joensuuhun ei voi olla vaikuttamatta alueiden vetovoimaan. Maaseutumainen miljöö antaa rauhaa ja tilaa ihmisille mutta tarvittavat palvelut ovat kuitenkin lähialueelta saatavissa.

Kunnan toimintaa kouluverkkoasiassa vaikeuttaa myös vaihtelu vuosiluokkakokojen suhteen. Ennustaminen muutaman lähivuoden päähän on mahdollista, mutta esimerkiksi syntyvyyden ennustaminen seuraavan vuoden osalta on jo vaikeampaa. Syntyvyys näkyy vaikutuksiltaan koulumaailmassa noin seitsemän vuoden viiveellä. Kunnan on oltava siis perillä väestön ikäjakaumasta eri puolilla kuntaa ja tämän kautta tiettyä kehityssuuntaa kunnan syntyvyyden suhteen on mahdollista arvioida.

Kunnallispolitiikassa mukana oleva haastateltu on samoilla linjoilla muiden kuntalaisten kanssa ja hänkin pitää koulua kylän kannalta tärkeänä asiana. Kuntalaiset eivät osoittaisi mieltään asiasta,

mikäli se ei olisi heille tärkeä. Tämän lisäksi hän mainitsee, että koulun ylläpidon ei pitäisi jäädä pelkästään kunnan kontolle, vaan yhteistyötä kyläläisten kanssa kaivataan. Koulu on hänen mielestään myös viimeisiä julkisia palveluita ja yleensäkin palveluita mitä kylillä on vielä tarjolla. Monet kaupat ja postin palvelut ovat jo siirtyneet kyliltä pois.

”Se riippuu niin paljon siitä kylästä muutenkin miten se kylä ottaa sen koulun hoitaakseen... se tuntuu siltä viimeiseltä niin kuin saarekkeelta mikä kunnan toiminnasta on jäljellä sillä alueella, vaikka niin kuin nämä muut toiminnot mitä monesti kyliltä on lähtenyt, sanotaan, että meiltä on lähtenyt kauppa, meiltä on lähtenyt posti meiltä on lähtenyt se ja se. Ne on olleet käytännössä yksityisiä palveluita. Että kunnallinen koulu on vielä jäänyt sinne jos siellä on lapsia riittävästi.”

Talouden ohella kouluverkkokeskustelussa on myös sosiaalinen ulottuvuus. Selvitin koulun merkitystä sosiaalisena tekijänä kyläläisille ja sitä, kuinka merkittävä tekijä oma koulu oikein on kylän vetovoimatekijänä. Mitä vaikutuksia omalla koululla on kylän elinvoimaisuuden kannalta ja millaisia seuraamuksia koulun mahdollisella loppumisella on kylän tulevaisuudelle. Tämän lisäksi kysyin, mikä on vastaajien mielipide kyläkoulusta oppimisympäristönä.

5.4 Kyläkoulu oppimisympäristönä

”Onhan se yhteisöllisempi, jotenkin ihmisläheisempi. Kyläkoulu tarjoaa jotenkin virikkeellisemmän ympäristön ja oppilaatkin tuntee toisensa paremmin.”

Kyläkoulun koetaan olevan lapsille hyvä oppimisympäristö. Lapsien edun mukaiseksi katsotaan lyhyet koulumatkat ja pienempää koulua pidetään myös turvallisena ja ihmisläheisenä oppimisympäristönä kuin suurempia yksiköitä. Lyhyen koulumatkan katsotaan lisäävän turvallisuutta. Pienten kyläkoulujen ihmisläheiseen oppimisympäristöön liitetään paremmat perheen ja koulun väliset vuorovaikutusmahdollisuudet kuin anonyymeissa yhdyskunnissa. Vuorovaikutus esimerkiksi opettajan ja oppilaan vanhempien välillä on vastaajien mielestä helpompaa pienemmissä kouluissa.

Osittain tähän opettaja-oppilassuhteeseen voidaan katsoa kuuluvan käsityksen siitä, että haastatellut uskovat lapsen saavan tasokkaampaa opetusta pienemmissä ryhmissä. Eivätkä oppilaat

kyläkoulussa ”huku massaan” niin helposti. Tätä perustellaan muun muassa opettajien paremmalla ajankäytöllä oppilasta kohden pienempien opetusryhmien muodossa. Lisäksi nähtävissä on, että oppimisvaikeudet on helpompi havaita pienemmissä ryhmissä.

Pienen oppilaan koulutuksessa kun säästetään niin ne kustannukset ovat moni satakertaiset myöhemmin. Syrjäytyminen ja muut sosiaaliset ongelmat.

Vaikuttaahan se laatuun, opeilla enemmän aikaa opettaa. Isommissa ryhmissä heikot kärsii.

Yksityisellä tasolla haastateltavat puolustivat kyläkouluja hyvänä oppimisympäristönä, mutta kyläkoululla nähdään olevan myös laajempi yhteiskunnallinen tehtävä kansanterveyden ja jopa kansantalouden kannalta. Mahdollista tulevaa syrjäytymistä voidaan ehkäistä pienissä opetusryhmissä annetulla ohjauksella, kun taas heikoimmin isoissa ryhmissä pärjäävät oppilaat voivat vastaajien mukaan jäädä vaille huomiota. Lisäksi vastaajat uskovat pienemmillä opetusryhmillä olevan vaikutusta itse oppimistuloksiinkin.

Pienien oppilasryhmien katsotaan vastausten perusteella olevan myös sijoitus tulevaisuuteen. Mahdollinen syrjäytyminen alkaa usein jo nuorena. Tästä johtuen oppimisvaikeudet ja osittain siitä johtuva myöhempi syrjäytyminen ja sen vaikutuksesta syntyvät sosiaaliset ongelmat voivat kertautua monenkertaisina kuluina yhteiskunnalle tulevaisuudessa.

Oppimisympäristöstä ja pienemmistä oppilasryhmistä puhuttaessa on ajankohtaista keskustella siten koulun oppilasmäärästä. Oppilasmääriltään pienimmissä kouluissa on luonnollisesti myös pienimmät opetusryhmät. Jossakin kohtaa tulevat oppilasmäärän rajat kuitenkin vastaan koulun ylläpidon suhteen. Kysyin haastateltavilta mikä on heidän mielestään kyläkoulun ylläpitämisen kannalta sopivan kokoinen koulu ja missä kulkee raja sen oppilasmäärän suhteen, että koulun lakkauttaminen on heidän mielestään perusteltu toimenpide. Tällä on konkreettista merkitystä sen vuoksi, että Liperin kyläkoulut eivät oppilasmääriltään ole kovinkaan suuria. Esimerkiksi Vaivion koulun oppilasmäärä on noin 40 oppilasta ja Käsämän koulun oppilasmäärän ilmoitetaan olevan 63 (Liperi.fi). Yhtenä argumenttina koulukeskustelussa ovatkin olleet juuri pienet oppilasmäärät ja siitä johtuva toimenpiteen tarve.

”Joku 20-25 on varmaan se raja. Ehkä pienempikin.”

”En tiää oikeaa rajaa. Oisko kaksikymmentä?”

”Mie en lähtisi sanomaan mitään tarkkaa oppilasmäärää. Pedagogit heittelee aika erilaisia lukuja ja riippuen asiantuntijasta, niin joittenkin mielestä semmoinen 20 on ihan hyvä määrä. Joidenkin mielestä 40 on hyvä määrä, joidenkin mielestä alle viidenkymmenen kouluja ei pitäisi olla ollenkaan olemassa, että sitä että absoluuttista määrää ei oikein pysty sanomaan.”

Alarajaksi asettui annettujen vastausten perusteella noin kaksikymmentä oppilasta. Alle kahdenkymmenen oppilaan kouluja ei kukaan vastanneista tuntunut kannattavan. Oppilasmäärien suhteen oikean kokoiset ryhmäkoot tuntuvat olevan tärkeämpi tekijä kuin koulun oppilasmäärä. Lisäksi epäillään, että pedagogi olisi parempi vastaamaan asetettuun kysymykseen. Kunnallispoliitikko mainitsee toisista poiketen, että mitään yksiselitteistä oppilasrajaa ei ole olemassa ja monen asiantuntijan näkökulmakin vaihtelee toisesta runsaasti.

Noin kahdenkymmenen oppilaan koulut tuntuvat enemmän tunnepitoiselta vastaukselta kuin järkisyihin nojaavaan mielipiteeseen. Idylliset, lämminhenkiset pienet koulut tuntuvat elävän vastanneiden mielessä vahvana. Toisaalta he ymmärtävät, että todellisuudessa näin ei tilanne ole vaan se on pikemminkin heidän näkökulmansa siihen millaisessa oppimisympäristössä haluaisivat lapsensa käyvän koulua. Pitää huomioida se, että kahdenkymmenen oppilaan koulu on pieni siihen verrattuna, että monissa kouluissa pelkästään luokkakoko on monesti tuota suurempi. Neljäkymmenen ja viidenkymmenen oppilaan koulu sai kannatusta vastaajien kesken. Tämän kokoluokan kouluja on Liperissäkin ja juuri niiden kohtalo on ollut esillä.

Oppilasmäärien perusteella Liperin kouluista ei haastateltujen mielestä suljettaisi ainuttakaan. Asian voi tulkita jopa niin, että nykyisiä oppilasmääriä pienempiäkin kouluja voisi näin ollen ylläpitää. Tämä kuvaa hyvin sen kuinka tunnepitoinen asia kyläkoulu ihmisille oikein on. Vastausten perusteella taloudellisuusajattelu ei ole siis ensimmäisenä mielessä, eikä se, mitkä opetuksen kustannukset ovat.

5.5. Kouluverkon tulevaisuus

”Jos nykyinen meno jatkuu niin aika heikot.”

”niistä (kouluista) on pakko saada säästöjä, kun ikäluokat pienenee, on pakko tehdä joitain toimenpiteitä. ”

Liperin kouluverkko on laajuudeltaan vuonna 2011 kahdeksan peruskoulun kokoinen. Tämän lisäksi Liperissä on yksityinen koulu Siikasalmella. Nykyisellään kunnalla on käytännössä valittavanaan kaksi eri kehityssuuntaa kouluverkkoasiassa. Kehityssuuntana on joko nykyisenkaltaisen kouluverkon ylläpitäminen jatkossakin tai kouluverkon supistaminen lakkauttamalla muutamia kouluja.

Olen jo aiemmin tutkimuksessani selvittänyt haastateltavien kantoja nykyisenlaisen kouluverkon suhteen. Tiedustelin myösheidän mielipidettään kouluverkon tulevaisuudesta. Millaisena he näkevät kouluverkon tilan 2020-luvun Liperissä. Kuinka kouluverkko muuttuu seuraavan kymmenen tai kahdenkymmenen vuoden kuluessa vai muuttuko se laisinkaan. Mikä on kyläkoulujen kohtalo tässä mahdollisessa muutoksessa ja mikäli mahdollisia lakkautuksia tulisi, niin mitkä koulut todennäköisimmin säästyisivät lakkautukselta.

”Voipi olla tulevaisuudessa aika suppee ja taajamakoulut jälellä. Pari kyläkoulua mahollisesti”

”Vaikea sanoa. Toivottavasti ei supisteta, jos kovasti supistetaan liekö enää mitään jäljellä”

”Ristin päälle on vedetty rasti, Vaivion päälle on vedetty rasti”

”Salonkylä vois, en oo kyllä varma paljonko siellä on sakkia... Salonkylä voi toisaalta kyllä kestääkin...”

Suurta vaihtelua vastauksissa ei tullut ilmi. Yleisellä tasolla kouluverkko tulee supistumaan vastaajien mielestä tulevaisuudessa. Vastauksista ilmenee, että nimenomaan kyläkoulujen kohtalo tulee olemaan vaakalaudalla. Muutaman kyläkoulun uskotaan toisaalta säilyvän mutta nykyisenlainen kouluverkko tulee kokemaan supistamisia.

Yksityisellä tasolla tarkasteltuna ilmenee vastauksissa eroa siinä mitkä koulut säilyvät ja mitkä lakkautuvat. Lakkautuslistan kärkipäästä löytyvät vastaajien mielestä Käsämän, Vaivion ja Ristin peruskoulut. Nämä kyseiset koulut olivat myös julkisen keskustelussa lakkautuspuheiden

kärkipäässä. Tässä kysymyksessä julkisen sanan ja kansalaismielipiteen kanta näyttää olevan yhtäläinen. Nämä koulut ovat oppilasmääriltään myös kunnan pienimmät eli koulun koko vaikuttaa sen tulevaisuuteen henkilöiden mielestä.

Kyläkouluista parhaimmat säilymismahdollisuudet näyttävät vastaajien mielestä olevan kouluilla, jotka sijaitsevat taajamien eli Liperin kirkonkylän, Viinijärven tai Ylämyllyn lähipiirissä. Näitä kouluja ovat heidän mielestään Mattisenlahden ja Salonkylän koulut. Molemmat ovat noin kuudenkymmenen oppilaan kouluja jotka käsittävät 1-6 luokat ja sijaintinsa puolesta ovat taajaman läheisyydessä. Mielenkiintoista on havaita, että koulun säilymiseen näyttäisi eniten vaikuttavan haastateltujen mielestä koulun sijainti. Tämä ilmenee siinä, että Salonkylän ja Mattisenlahden koulujen pelastajana nähdään juuri niiden sijainti ja se, että ”sakkia” eli asukkaita on tulevaisuudessa kylillä riittävästi. Tämä vaikuttaisi loogiselta päätelmältä, sillä koulujen oppilasmäärät ovat olleet vakaita viime vuosien ajan ja paikkakunnan sijainnin ansiosta asutus ei ole alueella vähentynyt. Käsämän, Vaivion ja Ristin kylät ovat jo sen verran syrjemmässä suurimpien keskusten kulkuväyliltä, että niiden vetovoima uusien asukkaiden suhteen on heikompi.

Yhtä vastannutta lukuun ottamatta kukaan vastanneista ei uskonut, että viidentoista vuoden kuluttua kaikki nykyiset koulut olisivat enää koulukäytössä. Vastausten perusteella enemmistön mielestä jonkinlainen muutos Liperin kouluverkossa tulee tapahtumaan lähitulevaisuudessa ja muutos on ennen kaikkea väistämättömän tuntuinen.

”Jäljellä on varmaan Ylämyllyllä ja Viinijärvi on varmaan sen kokoinen, että siellä on. En tiää aika näyttää sitten.”

”Jyrin kylä on hengissä... Liperin kirkonkylällä on varmaan yksi koulu hengissä ainakkiin... ja Viinijärvellä on varmaan”

Kaikkien kyläkoulujen säilymisen suhteen ei haastatelluilla tuntunut oikein olevan uskoa, mutta isompien taajamien koulujen suhteen vastaajat ovat optimistisempia. Kysyttäessä heiltä mielipidettä mahdollisesti lakkautukselta säästyvistä kouluista, saavat taajamien eli Ylämyllyn, Liperin ja Viinijärven koulut yksimielisesti säilyvän koulun statuksen.

Vastaajan perhetaustalla ja sosiaalisella asemalla näyttää olevan merkitystä vastauksiin. Kunnallispolitiikan vastauksen perusteella voi päätellä, että kunnassa on olemassa toimintastrategia kouluverkkoa kohtaan. Päätöksenteossa mukana oleva henkilö suhtautuu asiaan realistisella ja jopa päättäväisen oloisella asenteella. Vastaavasti kuntalaisten vastaukset seuraavat yleisen keskustelun suuntaviivoja, jossa pienemmille kouluille ei juuri tunnuttu annettavan toivoa. Kuntalaiset kuitenkin toivovat niiden säilyvän. Toki ymmärrystä kouluverkon supistamiseen löytyy kuntalaistenkin puolelta silloin kun esimerkiksi oppilasmäärä on vähentynyt niin, että koulun ylläpitäminen ei siten ole enää mitenkään tarkoituksenmukaista. Osaltaan nostalginen mielikuva pienehköstä ja sisäänpäinlämpiävästä kouluyhteisöstä tuntuu olevan yhä voimissaan. Etenkin vastaajilla, joiden omat lapset ovat kouluiässä, nousee tällainen ajattelu esiin.

Kartta 1.

Karttakuvasta voi havainnoida kuinka kunnan taajamat sijoittuvat. Näiden taajamien kesken uskotaan koulut tulevaisuudessa jaettavan. Ylämyllyn vaikutusalueeseen voidaan sisällyttää kyläkouluista Mattisenlahden, Salonkylän ja Vaivion koulut ja Viinijärven vaikutusalueeseen taas Ristin ja Käsämän koulut. Liperin kirkonkylän vaikutusalueeseen puolestaan voi lukea myös Salokylän koulun. Liperin kirkonkylä asettaa haasteita sijaintinsa puolesta. Se on hallinnollinen kuntakeskus, mutta kartasta huomataan, että se jää syrjään Joensuu – Kuopio valtaväylältä ja on tietyllä tavalla syrjässä keskuspaikkana. Samalla se on myös Joensuun suhteen Ylämyllyyn verrattaessa epäedullisemmassa asemassa.

Kartta havainnollistaa myös sen toimintakentän, jossa kunta toimii. Tällä kentällä kunnassa tehdään suunnitelmia tulevaisuuden varalta ja näitä suunnitelmia pyritään saavuttamaan valittujen strategioiden avulla. Päätöksenteko vaatii suunnittelua ja eri vaihtoehtojen punnitsemista. Tämänkaltaisen strateginen suunnittelu on kunnissa arkipäivää ja suoranainen välttämättömyys. Kunnallisessa päätöksenteossa mukana olevan henkilön haastattelun edetessä esille tulikin kunnan koulustrategiaan vetoaminen. Tämä todistaa siitä, että kunnalla on koulutoimen osalla olemassa strategia ja sitä käytetään tointen perusteluna.

Kunnallispolitiikassa mukana oleva henkilö tuo esiin kaksi vaihtoehtoa koulustrategian lohkolta. Vaihtoehdot hän nimeää yksinkertaisesti vaihtoehto yhdeksi sekä vaihtoehto kahdeksi. Vaihtoehto yksi on nykyisenlaisen kouluverkon ylläpito jatkossakin. Vaihtoehto yhden mukaan koulut ovat tulevaisuudessa sekä taajamissa että kylillä. Vaihtoehto yksi ei siis ainakaan aktiivisesti aja kyläkouluja alas.

”Joko meillä on niin, että meillä on näissä kolmessa taajamassa koulu ja sen lisäksi meillä on sanotaan nyt semmosissa paikoissa joissa meillä on kaikkein pisin matka mennä näihin taajamakouluihin niin siellä on pienempiä kyläkouluja.”

Tässä vaihtoehtomallissa pienempien kyläkoulujen kohtalo näyttäisi olevan turvattu ensisijaisesti niiden sijainnin takia. Rivien välistä on tulkittavissa, että pidempien matkojen päässä olevat koulut säästetään ja kunta resursoi niihin siten, että toiminta jatkuu nykyisellään. Tämä on tulkittavissa myös päättäjien kannalta turvalliseksi vaihtoehdoksi. Tällöin kylille annetaan rauha koulukeskustelussa ja ihmisten luottamusta lisätään oman koulun säilymisen suhteen. Tosin strategian ohessa ei ilmene, että tämänkaltaisen toiminnan ensisijaisena vaikuttimena olisi nimenomaan kylien etu. Ristiriitaisin viesti tällaisessa kehityksessä on se, että juuri tällöin pienimmät ja kenties kouluverkon kuivimmat oksat jäävät jäljelle. Aiemmin mainitun vaaliasetelmien hakemisen kannalta vaihtoehto yksi on myös sikäli päättäjien kannalta turvallinen, että tällöin vastapuolelle ei anneta etua vaalitaistelun suhteen kouluverkkokokysymyksessä.

Esille tullut vaihtoehto kaksi puolestaan tarkoittaa, että koulut on keskitetty taajamiin eli Liperin kirkonkylälle, Viinijärvelle ja Ylämyllyn Jyriin. Tämä tarkoittaisi käytännössä pienimpien koulujen alasajoa. Tässä mallissa tuntuisivat toiminnan vaikuttimena olevan taloudelliset tekijät sekä pienten yksiköiden siirtäminen suurempiin kokonaisuuksiin.

”Toinen vaihtoehto jos näin ei tehdä, niin en tiedä onko se hyvä vaihtoehto mutta se on toinen vaihtoehto, että jokaisessa taajamassa on koulu.”

Tämän vaihtoehdon mukaan taajamien läheisyydessä olevat kyläkoulut yhdistettäisiin isompiin yksiköihin. Minkäänlaista listaa näistä yhdistettävistä kouluista kuitenkaan ei ilmeisesti ole tehty tai ainakaan se ei tullut ilmi haastattelussa. Ainoastaan päättelemällä voi saada jonkinlaisen mielikuvan mahdollisesta tulevaisuuden toimintamallista. Esimerkiksi Mattisenlahden koulun oppilaat voitaisiin päättelyn perusteella sijoittaa Ylämyllyn Jyriin. Tämäkin päättely perustuu puhtaasti koulujen sijaintiin.

Kouluverkon keskittäminen ei kuitenkaan välttämättä tarkoittaisi aivan jokaisen kyläkoulun lakkauttamista, kuten seuraava siteeraus ilmaisee. Vaihtoehto kaksi antaa mahdollisuuden myös parille kyläkoululle jatkaa toimintaansa jatkossakin. Tällainen uutinen näiden kylien kannalta on positiivinen siinäkin mielessä, että alueen vetovoiman odotetaan varsinkin lapsiperheiden osalta säilyvän.

”Toisaalta miksi niitä ei voisi olla Salokylällä ja Mattisenlahdessa semmoisia pieniä kyläkouluja.”

Jäljelle jäävät kyläkoulut olisivat kuitenkin kouluverkon mitassa keskikokoisia kouluja joiden sijainti myös takaa osaltaan tulevaisuudessakin niiden oppilaskoon jatkuvuuden.

Mikä on sitten Liperin kouluverkon tulevaisuus kouluverkkostrategian valossa? Tutkimalla annettuja vastauksia yleisellä tasolla ei voi tehdä todellisia johtopäätöksiä sen suhteen tuleeko kouluverkko supistumaan seuraavan kymmenen viidentoista vuoden aikajaksolla. Mitään lopullisia päätöksiä ei siis ole tehty. Yleisesti kolmen taajaman eli Liperin, Ylämyllyn ja Viinijärven koulujen säilyminen ainakin on varma mutta kyläkoulujen kohtalo on kunnan strategioiden pohjalta katsottuna epävarmemmalla pohjalla.

6. YHTEENVETO

”Jos meillä olisi rajattomasti taloudellisia resursseja niin meillä ois varmaan noita kouluja paljon enemmän.”

Sitaatti kuvastaa mielialaa joka kuntalaisten piirissä vallitsee. Koulu nähdään taloudellisena kysymyksenä ja kouluverkon koko on rahakysymys. Jos rahaa vain olisi käytössä tarpeeksi, niin sitten ei kouluverkolla olisi hätää. Lopulta kysymys on poliittisesta valinnasta ja siitä kuinka rahaa jaetaan kunnassa. Poliittinen tahto vaikuttaa siihen millainen kouluverkko Liperissä on jatkossa mutta unohtaa ei pidä tosiasioita eli oppilasmäärää kouluverkosta puhuttaessa.

Tutkimuksen alussa rajasin tutkimuksen kolmeen eri osa-alueeseen. Alun rajausta noudattaen muodostan loppupäätelmäni näissä kehyksissä. Käsittelen yhteenvedossa ensin Liperin kouluverkon nykytilannetta ja sen tulevaisuuden näkökulmia. Toiseksi käsittelen julkisen keskustelun vaikutusta kouluverkkoasiaan. Millaista käyty keskustelu on ollut ja kuinka vastaajat ovat siihen suhtautuneet? Kolmanneksi käsittelen loppupäätelmissä kouluverkkoa ja yksittäisen koulun merkitystä sosiaalisena ja taloudellisena asiana. Mitä vaikutuksia kouluverkolla on ihmisille ja alueelle laajemminkin. Millaisia mahdollisuuksia koulu tarjoaa kunnalle ja sen eri alueille. Mikä on sen merkitys imagollisesti alueelleen. Yhteenvedon lopuksi pohdin tutkimuksen uskottavuutta.

Havaitsin tutkimuksen kuluessa, että eri aihealueet eivät noudatelleet tarkkarajaisesti omia osioitaan, vaan haastateltavien vastaukset tietyn aihealueen kohdalla saattoivat koukata toisenkin aihealueen piiriin. Esimerkiksi keskusteltaessa kyläkoulun merkityksestä kyläyhteisölle saattoi vastaus liittyä enemmän koulun tulevaisuuden kuin itse oppimisympäristön pohtimiseen. Spontaanina tilanteena teemahaastattelun piirteenä pidetään sen yllätyksellisyyttä. Tämän väitteen paikkansapitävyys tuli todistettua haastatteluja tehdessä.

Mitä mieltä vastaajat ovat Liperin kouluverkon nykyisestä tilasta? Yksimielisyys tämän kysymyksen yhteydessä on vahva. Vastaajien mielestä nykyisenlainen kouluverkko on kooltaan hyvä ja toimiva. Se on vastausten perusteella sopivan kokoinen niin koulujen lukumäärän kuin oppilasmäärienkin suhteen. Vastaajista yksikään ei lähtisi kouluverkkoa tieteen tahtoon supistamaan, vaan jopa kaikkein pienimpien koulujen Ristin ja Vaivion tulisi saada jatkaa toimintaansa. Tutkimuksen perusteella ilmeni, että kouluverkolla on todellista merkitystä kuntalaisille. Se näkyy muun muassa siten, että jokaisella haastatellulla oli mielipide siitä millainen kouluverkko olisi Liperille sopivin. Lisäksi päätelmää tukee vastaajien huoli kouluverkon säilyvyyden suhteen tulevaisuudessa. Yksityisellä tasolla yksittäisen koulun merkitys käy selvästi ilmi ihmisille vasta silloin kun sen olemassaolo todetaan uhatuksi ja tilanteessa jossa koululla on merkityksellisyyttä omassa elämänpiirissä. Koulun merkitystä ei pidä väheksyä muidenkaan kylälaisten kannalta. Opetuksen lisäksi koulu fyysisenä tilana ihmisille mahdollisuuksia harrastaa ja tavata toisia ihmisiä eri aktiviteettien kautta.

Nykyisen kouluverkon jatkona seuraa luonnollisesti sen tulevaisuuden pohtiminen. Vaikka kouluverkon nykyisen kaltaisen tilan säilyttämiseen vaikuttaa olevan vankka halu, niin uskoa kouluverkon säilymiseen toivotussa tilassa ei ole juuri lainkaan. Vastaajien kesken on eroa sen suhteen, millaisia supistuksia kouluverkko tulee tulevaisuudessa kokemaan. Säilyvien ja lakkautettavien koulujen suhteen oli havaittavissa vaihtelua.

Vankin luottamus tuntuu olevan vain suurimpien taajamakoulujen säilymiseen. Myös muutamalle kyläkoululla uskotaan olevan säilymismahdollisuuksia. Syynä kouluverkon supistamiseen tulevaisuudessa uskotaan ensisijassa olevan oppilasmäärän laskemisen. Kyläkouluista vankimmin uskotaan säilyvän oppilasmääriltään suurimpien, Mattisenlahden ja Salokylän koulujen. Syynä näiden koulujen säilymiselle mainitaan oppilasmäärän lisäksi myös niiden sijainti. Kasvukeskus Ylämyllyn uskotaan säteilevän voimaa näille kylille. Lisäksi hyvät liikenneväylät mainittiin vastauksissa. Vaivion koulun säilymiseen ilmaistiin olevan uskoa juuri uusien asukkaiden myötä.

Taajamakoulujen säilymiseen uskotaan vankasti ja varsinkin Ylämyllyn oppilasmäärien ennustetaan kasvavan entisestään. Liperin kirkonkylän ja Viinijärven koulujen jatkon uskotaan olevan niin ikään turvattu. Mahdollisesti lopetettavien kyläkoulujen oppilaat ennustetaan sijoitettavan taajamien oppilaitoksiin, joten taajamien oppilasmäärissä näyttää ainakin aluksi olevan kasvua. Väestöllisesti Ylämyllyn alue kasvaa eniten ja tästä johtuen Ylämylly ei tunnu

olevan niinkään riippuvainen mahdollisesti lakkautettavien koulujen saamista oppilaista. Luonnollisen oppilasmäärän lisääntyminen tapahtuukin juuri Ylämyllyn alueella.

Vaikka lakkautuksia ei suoraan kannateta, niin tietyssä tilanteessa haastateltavat katsovat koulun lakkauttamisen olevan perusteltu toimenpide. Tällainen perusteltu syy yleisellä tasolla tarkastellen olisi oppilasmäärän väheneminen riittävän alas, jolloin koulun ylläpitämisestä voitaisiin järkiperusteisesti luopua. Koulun ylläpitäminen väkisin ei vastaajien mielestä palvele enää tarkoitustaan vaan tällöin on taloudellisten lukujen valossa järkevää siirtää opetus isompaan yksikköön. Koulun oppilasmäärän pitäisi laskea alimmillaan noin kahteenkymmeneen, jotta lakkauttamisen tielle voisi lähteä perustellusti. Viidenkymmenen oppilaan koulujen lakkauttamista sen sijaan ei pidetä enää järkevänä. Sen kokoluokan koulujen ylläpitäminen on vastausten perusteella tarkoituksenmukaista.

Kouluverkon tilaan näytetään suhtauduttavan ilmeisen tunnepitoisesti. Ongelmat nykyisen kouluverkon suhteen tunnustetaan, mutta ihmisillä tuntuu olevan vahvasti halua ylläpitää nykyisen kaltaista kouluverkkoa. Vastauksista saa kuvan, että ihmiset yksityisellä tasolla ilmeisesti pitävät viimeisintä päätöstä olla lakkauttamatta ainuttakaan koulua jonkinlaisena torjuntavoittona ja väliaikaisena ratkaisuna. Tällaisella päätöksellä ilmeisesti päättäjät eivät rohjenneet tehdä kouluverkkoa supistavia päätöksiä. Mahdolliset supistamispäätökset kouluverkkosiassa siirrettiin tulevaisuuteen ja seuraaville kunnanvaltuustoille.

Vastauksien perusteella ilmenee kuitenkin, että ihmiset ymmärtävät, että paineita kouluverkon suhteen on olemassa. New Public Management -tyyppinen ajattelu, jossa kustannustehokkuutta haetaan suurempien yksiköiden kautta, on ihmisten tiedossa. Tosin vastaajat itse eivät tätä tiedosta niinkään teorian pohjalta vaan ovat tehneet päätelmänsä koetun arjen kautta nähtynä. Kouluverkon säilyttämistä nykyisellään perustellaan muun muassa parempien oppimistulosten sekä viihtyisämmän oppimisympäristön kautta. Käsittelen koulun merkitystä oppimisympäristönä lisää päätelmieni lopuksi.

Kouluverkkokeskustelun osalta vastaajat olivat niin ikään yksimielisellä kannalla. Yleisesti ottaen vastaajien mielestä käyty keskustelu on ollut tarpeellinen. Uutta tietoa on tullut keskustelun kautta esiin ja sitä kautta avoimuus on osaltaan lisääntynyt. Asian saama valtakunnallinen julkisuus herättää sen sijaan ristiriitaisempia tunteita. Julkisesti kunnan kouluverkkokeskustelu ja kouluverkkotilanne ylsivät valtakunnalliselle tasolle käsiteltäväksi, mikä yllätti vastaajat.

Vastausten perusteella kunnan saama julkisuus ei ole ollut sen etujen mukaista eikä kunta ole tullut esiin positiivisessa valossa. Ulospäin annetun kuvan mukaan näyttäisi siltä kuin ihmiset tappelevat asioiden sijaan.

Pääteltävissä on myös, että käyty keskustelu ei tuntuisi lisänneen luottamusta päättäjiä kohtaan. Aistittavissa on jopa sellaista, että poliittinen peli kulisseissa on likaisempaa kuin annetaan ymmärtää. Lisäksi kaikkea tietoa ei välttämättä kerrota julkisesti, jolloin erilainen epäluuloisuus näyttää lisääntyvän. Tämänkaltaisen tilanne antaa eri ryhmiä edustaville poliittisille toimijoille mahdollisuuden politikoida jopa populistiseen sävyyn tulevissa kunnallisvaaleissa. Populismin koetaan jo sisältyneen kouluverkkokeskusteluun.

Yksittäisissä vastauksissa tuli esiin kantoja joissa keskustelun todettiin olleen myös paljolti populistista. Osapuolia käydyssä keskustelussa koetaan olevan kaksi. Keskustelun tulkitaan samalla olevan tuloksetonta, koska osapuolet ovat kumpainenkin omissa ”poteroissaan” ja sieltä käsin lähinnä vain torpedoidaan toisten näkökantoja eikä koeteta etsiä aktiivisesti ratkaisua käsittelyssä olevaan asiaan. Myös tulevilla kunnallisvaaleilla uskotaan olevan vaikutusta käytyyn keskusteluun. Tämän lisäksi vanhoilla asioilla voi olla merkitystä yksittäisellä tasolla siihen, miten eri puolella olevat osapuolet kommunikoivat keskenään.

Tulkinta käydystä keskustelusta riippuu siitä millä puolen rintamalinjoja vastaaja itse on ollut. Kunnallispoliitikon näkökanta käytyyn keskusteluun näyttää olevan kuntalaisten mielipidettä pessimistisempi. Keskustelu on hänen mielestään lähinnä muistuttanut paikoillaan käytyä seisontataistelua. Käydyssä keskustelussa ovat tulleet esiin kuntapoliitikon ja tavallisen ”rivikuntalaisen” kannalta erilaiset kokemukset. Yhteenvetona keskustelun suhteen voidaan nähdä, että kuntalaiset ovat suhtautuneet asiaan enemmän tunnepitoisesti kun puolestaan poliitikon suhde asiaan on ollut järkiperusteisempi ja siten kunnan kokonaisnäkökulmasta katsottu.

Koulukeskustelun yksi varma loppupäätelmä näyttää olevan se, että keskustelu tulee saamaan jatkoa tulevaisuudessakin. Talvella 2009 - 2010 käyty kamppailu näyttää olleen vasta ensimmäinen taistelu ja seuraavan kunnallisvaalin jälkeen asiaan palattaneen varmasti takaisin. Nyt aikaansaatu ratkaisu, että yhtään koulua ei lakkautettu, ei välttämättä merkitse, että koulut olisivat säästyneet lopullisesti. Koulujen kohtaloon vaikuttaa varmasti kylälaisten oma toiminta, niin myös kunnan päättäjien ratkaisut ja viimekädessä oppilaiden riittävyys. Aika näyttää saako

Liperi jatkossakin tv-aikaa koulujupakoinnin ansiosta ja millaiseksi kouluverkko tulevan kunnanvaltuuston toimesta muodostuu.

Kouluverkon saama julkisuus näyttää lisänneen paikallisten ihmisten aktiivisuutta koulukeskustelussa. Tietojen saaminen on ilmeisesti lisännyt osaltaan myös uteliaisuutta käytyyn keskusteluun. Keskustelun voidaan katsoa saaneen aikaan eri kylille muutaman aktiivin ympärille muodostuneiden aktiiviryhmien syntymisen jotka ovat tuoneet ilmi mielipiteensä asian suhteen niin median suuntaan kuin päättäjillekin. Tämän asian voi päätellä johtuvan myös siitä, että suuressa joukossa kampanjointi on ihmisille helpompaa kuin taisteleva yksin asian puolesta. Ryhmästä löytyvä voima myös rohkaisee ottamaan kantaa näkyvästikin.

Yhtenä teemana tutkimuksessa on kouluverkon taloudellinen ulottuvuus. Taloudellisen ulottuvuuden lisäksi tutkin koulun alueellista merkitystä. Taloudellinen näkökulma kouluverkkokeskustelussa on noussut esiin muun muassa koulujen toiminnasta syntyvien kustannusten kautta. Taloudellisia kysymyksiä asiasta vaikuttaa olevan kuitenkin enemmänkin. Esimerkiksi kylien kannalta koululla tuntuu olevan sellaista taloudellista merkitystä, mitä ei julkisuudessa ole käsitelty niin paljon kuin voisi olettaa tarvetta olevan.

Koulun sosiaalisen ulottuvuuden katson käsittävän oppimisympäristön ja heijastuvan sitä kautta oppimistuloksista puhumisessa. Oppimistulosten valossa laajan kouluverkon ja etenkin pienempien kyläkoulujen uskotaan olevan parempia paikkoja oppilaille kuin suuret keskuskoulut. Ensimmäiseksi kouluverkon supistamisen seurauksena lopetettavat pienimmät kyläkoulut lisäävät luokkakokoja jäljelle jäävissä kouluissa. Tämän pelätään vaikuttavan muun muassa oppimistulosten heikkenemiseen, koska suuremmissa luokkayhteisöissä oppilaan yksilöllinen opetus vaikeutuu. Tällöin enemmän apua opiskelussa tarvitsevat voivat syrjäytyä jopa sen verran pahasti, että tulevaisuudessa siitä voi koitua yhteiskunnalle lisäkustannuksia muun muassa työstä ja normaalista elämäntilasta syrjäytymisenä.

Myrdalin teorian kautta tarkasteltuna oma koulu tietää kylille usein positiivista virettä. Ensimmäiseksi oma koulu voi lisätä haastateltavien mielestä kiinnostusta kylän tontteihin. Aivan yksiselitteinen koulun vaikutus alueen kehitykseen ei ole mutta sen uskotaan lisäävän tonttien hintaa ja lisätä samalla myös valmiiden kiinteistöjen kysyntää. Koulun merkitys voi ylikorostua vastanneiden keskuudessa koska se on heille subjektiivisesti merkittävä tekijä alueella asumiseen tai sinne muuttamiseen.

Myrdalin teoria toimii toisinkin päin eli vastaajien mielestä kylien myönteinen vetovoima heikkenee koulun puuttumisen tai sen lakkauttamisen seurauksena. Tästä johtuen houkuttelevuus alueelle laskee ja kylien väki vähenee. Tämä on nähtävissä laajemminkin muuttoaaltona. Koulu koetaan myös yhtenä viimeisistä palveluista, joita kunta vielä järjestää kylillä. Aiemmin kylillä olleet palvelut, kuten posti ja kaupat ovat suurimmaksi osaksi jo poistuneet palveluverkon muutoksien seurauksena suurempiin taajamiin. Nyt näyttää olevan sitten koulujen vuoro. Taloudelliselta kannalta ajateltuna tämänkaltaisen toiminta jossa kustannustehokkuuden nimissä kasataan suuria yksiköitä pienempien kustannuksella, on siis toteutunut kaupan alalla ja yksityisellä sektorilla, ja nyt vuorossa ovat kylien viimeiset julkiset palvelut. Tämänkaltaisen kehityskulun on mahdollistanut kohonnut elintaso ja tekninen kehitys mikä todellisuudessa mahdollistaa oppilaiden kuljetukset ja ihmisten liikkumisen suurempiin taajamiin.

Vastaajat tuntuvat uskovan, että poliittiset päättäjät voisivat vaikuttaa koulujen säästämiseen. Liperin kunnalla näyttää olevan koulustrategia joka on visio tulevaisuuden varalle. Tämä strategia ei kuitenkaan tunnu välittyneen kuntalaisille. Koulustrategia luokin vain suuntaviivoja tulevaisuuden suhteen sen tarkemmin sisältämättä päätöksiä tulevaisuuden suhteen. Perheelliset vastaajat kuitenkin näkevät koulun ja kunnallisen koulupolitiikan tärkeänä tekijänä. Lisäksi tuli ilmi, että kunnan koulutuspoliittiset ratkaisut ovat jo vaikuttaneet erään vastanneen kohdalla oman lapsen koulun valintaan.

Ihmisten suhtautumisessa kouluverkkoa kohtaan havaitsin erään merkittävän tekijän joka selvästi toimii erottavana tekijä vastaajien kesken. Henkilöt, joilla on omia lapsia, suhtautuvat kouluverkon supistamiseen lapsettomia nihkeämmin. Kategorisesti he pitävät nykyisen kouluverkon alasajosuunnitelmia vahingollisina. Lisäksi vanhemmat näkevät pienemmät kouluyksiköt lapsilleen parempina oppimisympäristöinä kuin mahdollisesti tilalle tulevat suuremmat kouluyksiköt. Opetuksen laadun nähdään olevan parempi pienemmissä kyläkouluissa ja lisäksi niiden etuna katsotaan olevan lyhyemmät koulumatkat. Ihmisläheisyys on termi joka kuvastaa kyläkoulun luonnetta kenties parhaiten silloin kun puhutaan niiden vetovoimaisuudesta. Perheellisille henkilöille kyläkoulu näyttäytyy selkeimmin tärkeänä asiana kun vastaavasti lapsettoman henkilön ja opiskelijan näkemys tilanteeseen on ensisijaisesti taloudellinen. Koulun merkitys ilmenee heille taloudellisten arvojen kautta. Taloudellisilla tekijöillä on tällöin suurempi merkitys kouluverkon suhteen vaikka opetusympäristölliset tekijät ovat heillekin tärkeitä.

Kysyin vastaajilta heidän mielipidettään valtion myöntämästä valtion tuesta, joka koskee luokkakokojen pienentämiseen tarkoitettua lisätukea. Vastaajat pitivät yleisesti ottaen saatua tukea hyvänä asiana. Tuen ei katsota kuitenkaan olevan riittävän suuri, jotta se pelastaisi nykyisen kouluverkon tulevaisuuden. Yksittäisellä tasolla sen katsotaan riittävän lähinnä yhden opettajan viran perustamiseen. Tällä kannalla on myös päätöksiä tekevä kunnallispoliitikko. Pääsääntöisesti tuen ei siis uskota muuttavan mitään mutta apua siitä uskotaan olevan lyhyellä tähtäimellä, mikäli se menee tosiaankin tarkoituksen mukaiseen käyttöön.

Tulen kouluverkon suhteen päätelmissäni kahteen eri johtopäätökseen jotka vaikuttavat kouluverkon tulevaisuuteen. Siihen vaikuttaa ensinnäkin väestönkehitys ja sen jakautuminen kunnan eri osien suhteen. Jos väestönkehitys ei kohdistu tasaisesti kunnan alueelle, ovat pienimmät koulut vaarassa lakkautua oppilasmäärän pienenemisen vuoksi. Väestönkehityksen suhteen merkitystä on nimenomaan peruskouluikäisten osuus. Väestön keskittyessä suurempien taajamien ympärille merkitsee se samalla perusopetuksen keskittämistä näille alueille. Tällöin harvemmin asuttujen alueiden koulupalvelujen tarve vähenee.

Toinen tekijä, mikä vaikuttaa ratkaisevasti tulevaisuudessa kouluverkkoon, on poliittinen tahto ja taloudellisten resurssien jakaminen. Poliittisen tahdon toteuttamiseen vaikuttavat niin kuntalaisten äänestyskäyttäytyminen kuin valittujen päättäjien toiminta lautakunnissa ja valtuustossa. Tällöin päätöksenteon vaakakuppiin joutuvat taloudelliset ja sosiaaliset muuttujat, joiden välisen puntaroinnin tuloksena päätöksiä joudutaan tekemään. Taloudellisesti koulupolitiikka on mutkallista toimintaa sillä menot syntyvät useista eri osa-alueista. Kuljetuskustannukset ja ruokapalveluiden toteuttaminen on kustannustekijä joka tapauksessa. Koulujen vähentyessä koulukuljetuksen tarve lisääntyy.

Joka tapauksessa nykyinen tilanne kouluverkon suhteen vaikuttaa olevan välivaihe, joka odottaa ratkaisua tulevaisuudessa. 2010-luvulla tullaan tekemään päätöksiä jotka vaikuttavat Liperin maaseudun ja kylien ilmeeseen 2020-luvulla ja etenkin siihen millaiseksi kuntalaisten palveluverkko muodostuu tuolloin perusopetuksen osalta. Oman osansa tähän tuo Suomen kuntakentän muutokset tulevina vuosina. Kuntauudistuksen seurauksena moni kunta saattaa kadota ja liittyä uusiin lähinnä työalueiden mukaan jaettuihin suurkuntiin. Tällöin voi hyvällä omalla tunnolla uskoa, että kouluverkon pienimmät yksiköt saavat kokea kylmän tuulen käyvän ylitseen ja laudan paukkuvan ovea vasten.

Ovatko tutkimuksen tulokset luotettavia ja uskottavia? Tutkimuksen tulosten luotettavuus suhteutuu tutkittavaan ilmiöön. Ilmiö, jota käsittelen, liittyy koulutuspoliittiseen viitekehykseen. Saatujen tulosten perusteella ilmiö on ajankohtainen ja merkityksellinen yhteiskunnan eri osa-alueiden suhteen. Tulosten luotettavuuden määrittäminen on sikäli haasteellinen prosessi siksi, että aihe jota käsittelen, on hyvin subjektiivinen. Mitään absoluuttista totuutta ei voi esittää, vaan tulkintojen kautta voi vain luoda näkökulman siihen miten käsiteltyyn ilmiöön suhtaudutaan yleisellä tasolla. Tässä tapauksessa päättely etenee yksityiseltä yleiselle tasolle. Aihe näyttää koskettavan kuitenkin jokaista ihmistä niin nuoria, keski-ikäisiä kuin vanhempiakin väestönosia heidän asuinpaikassaan. Tästä johtuen pidän tutkimuksen tuloksia kyllin uskottavina

Lähdeluettelo

Harisalo, Risto. Rajala, Tuija. Ståhlberg, Risto. (1992). Kunnallispolitiikka. Valtion painatuskeskus Helsinki.

Haveri, Arto. Laamanen, Elina. Majoinen, Kaija. (2003). Kuntarakenne muutoksessa? Tutkimus kuntajaon muutostarpeista tulevaisuudessa. Kuntatalon paino Helsinki.

Haverinen, Riitta. (1999). Palvelusitoumukset ja hyvinvointivaltion palvelujärjestelmän käänne. Gummerus Jyväskylä .

Heikkilä, Tarja (2002). Tilastollinen tutkimus. Edita Prima Oy, Helsinki.

Heuru, Kauko (2002). Kunta perusoikeuksien toteuttajana. Gummerus , Saarijärvi.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (1984). Merkityksen ongelma haastattelututkimuksessa. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. A 3 / 1984.

Hyryläinen, Esa (2004). Sopimuksellisuus, talous ja johtaminen. New Public Management sopimusohjauksessa ja julkisten organisaatioiden sopimustenhallinnassa. Vaasan yliopiston julkaisuja. Vaasa.

Hämäläinen, Juha. (1987). Laadullinen sosiaalitutkimus käytännössä. Johdatus laadullisen sosiaalitutkimuksen ”käsityötaitoon”. Kuopion yliopiston painatuskeskus..

Jyränki, Erkki (1976). Kysely ja haastattelu tutkimuksessa. Arvi A.Karisto.. Hämeenlinna.

Eriksson, Päivi (1986). Kysely ja haastattelu – ohjeita empiirisen tutkimusaineiston hankinnasta aine- ja syventävien opintojen seminaarilaisille. Yrityksen taloustieteen ja yksityisoikeuden laitoksen julkaisuja. Sarja B 2: Opetusmonisteita 6. Tampere.

Kallio, Olavi (2002). Kuntien taloudellinen erilaistuminen tilipäätöstietojen valossa. Teoksessa Teoksessa Ryynänen, Aimo. Kuntien oikeus itsehallintoon. Tammer-Paino Oy Tampere.

Karimaa, Erkki (2001). Osaaminen on malleissa. Kunnan järjestelmien ja prosessien mallit. Kuntaliiton painatuskeskus. Helsinki.

Kauppinen, Markku. (2005). Miten käy palvelukyvyyn? Kuntien valmistautuminen väestömuutoksen vaikutuksiin. Yhteistyö, uudistuvat palvelurakenteet ja työ hyvinvointi kuntastrategioiden ytimiksi. Suomen Kuntaliitto, Helsinki

Kiviniemi, Kari (2007). Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, Juhani ja Valli, Raine (toim.) 2007. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 2. korjattu ja täydennetty painos. WSOY. Juva.

Kuntalaki 17.3.1995/365. 2. luku. Valtuusto. 9 § Kunnallisvaalit.

Kuntalaki 17.3.1995/365. 3 luku Kunnan muu hallinto. 24 § Kunnanjohtaja ja pormestari (29.6.2006/578).

Laine, Timo (2007). Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, Juhani ja Valli, Raine (toim.) 2007. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 2. korjattu ja täydennetty painos. WSOY. Juva.

Lauslahti, Sanna. (2003). Menestyvä kunta. Kuntalaislähtöinen talousjohtaminen. Dark oy Vantaa

Lehtisalo, Liekki. Raivola, Reijo. (1992). Koulutuspolitiikka. WSOY. Helsinki

Lähdesmäki, Kirsi. (2003). New Public Management ja julkisen sektorin uudistaminen. Tutkimus tehokkuusperiaatteista, julkisesta yrittäjyydestä ja tulosvastuusta sekä niiden määrittelemistä valtion keskushallinnon reformeista Suomessa 1980-luvun lopulta 2000-luvun alkuun. Universitas Wasaensis .

Metsämuuronen, Jari (2000). Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia – sarja 4. Jaabes OÜ, Võru, Viro 2000.

Metsämuuronen, Jari (2003). Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Gummerus., Jyväskylä.

Metsämuuronen, Jari (toim.) (2006). Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä ..

Oksanen, Antero. (2002). Muuttavatko markkinat kuntien toimintatapoja. Palveluiden toteuttaminen uusien haasteiden edessä. Teoksessa Ryynänen, Aimo (2002). Kuntien oikeus itsehallintoon. Tammer-Paino Oy, Tampere

Perusopetuslaki 21.8.1998/628. 2.luku. Kunta opetuksen järjestäjänä. 4§ Velvollisuus järjestää perusopetusta ja esiopetusta (23.12.1999/1288).

Perusopetuslaki 21.8.1998/628. 2.luku. Kunta opetuksen järjestäjänä 6§. Oppilaan koulupaikan määräytyminen. (23.12.1999/1288).

Perusopetuslaki 21.8.1998/628. 7.luku. Oppivelvollisuus sekä oppilaan oikeudet ja velvollisuudet 25§ Oppivelvollisuus.

Remes, Liisa (2006). V Diskurssianalyysin perusteet. Teoksessa Metsämuuronen, Jari (toim.) 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä

Santalainen, Timo. Huttunen Pekka. Strateginen johtaminen julkisessa hallinnossa. WSOY:n graafiset laitokset Porvoo 1995.

Syväoja, Hannu (2004). Kansakoulu – suomalaisten kasvattaja. Perussivistystä koko kansalle 1866-1977. WSOY, Juva.

Syväoja, Hannu (2009). Kansalaiskoulu 1958-1981. Työ- ja kansalaiskasvatusta koulunuudistuksen rinnalla. Kopijyvä Oy, Jyväskylä.

Temmes, Markku. (1994). Hallinto puntarissa. Hallintouudistusten arvioinnin mahdollisuudet ja edellytykset. Painatuskeskus Oy Helsinki

Toivonen, Timo (1999). Empiirinen sosiaalitutkimus. Filosofia ja metodologia. WSOY – Kirjapainoyksikkö. Porvoo

Töttö, Pertti (2000). Pirullisen positivismin paluu. Laadullinen ja määrällinen tarkastelu. Vastapaino. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä

Töttö, Pertti (2005). Syvällistä ja pinnallista. Vastapaino. Tampereen Yliopistopaino, Tampere

Valkama, Pekka. (2008). Kokoavat päätelmät. Teoksessa Valkama, Pekka. Kallio, Olavi. Kankaanpää, Jari. (2008). Kuntapalvelujen kilpailuttamisen taloudelliset vaikutukset, II osa. Vammalan kirjapaino Oy, Vammala

Virtanen, Juha (2006). III Fenomenologia laadullisen tutkimuksen lähtökohtana. Teoksessa Metsämuuronen, Jari (toim.) 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä

Wiberg, Matti. (2005). Valta kunnassa. Vammalan kirjapaino Oy, Vammala

Internet lähteet:

www.liperi.fi

http://www.kunnat.net/k_peruslistasivu.asp?path=1;29;102942 Luettu 19.1.2010

<http://hosted.kuntaliitto.fi/skriptit/tilastot/kuntakortti2.asp> Taulukko 1. Luettu 18.1.2010

<http://www.oamk.fi/~eihautal/wwwyrittajyys/kilpailuttaminen.htm>. Luettu 27.4.2011

<http://www.liperi.fi/fi/?ID=1785>. Kartta 1. Luettu 25.9.2011

Väestörekisterikeskus.

[http://www.vaestorekisterikeskus.fi/vrk/files.nsf/files/FB7CF24BDD0A70FDC22576AA001D9B08/\\$file/091231.htm](http://www.vaestorekisterikeskus.fi/vrk/files.nsf/files/FB7CF24BDD0A70FDC22576AA001D9B08/$file/091231.htm) Luettu 26.1.2010

Sanomalehdet:

Karjalainen 15.2.2010. Jalkanen, Marita. Väliaikaista onni vain.

Karjalainen 25.2.2010. Pynnönen, Päivi. Koulujen lakkautus jatkui.